

МОНГОЛ УЛС
МОНГОЛБАНК

15160 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг,
Бага тойруу 3, Утас: 31-03-92, Факс: (976-11) 31-14-71,
<http://www.mongolbank.mn>

2013. 10. 22 № А-19/1375
танай _____ -ны № _____ -т

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ЭДИЙН ЗАСГИЙН БАЙНГЫН ХОРООНЫ
ДАРГА Б.ГАРАМГАЙБААТАР ТАНАА

Улсын Их Хурлын 57 дугаар тогтоолын биелэлт, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2013 онд баримтлах үндсэн чиглэлийн 3 дугаар улирлын биелэлтийг хавсралтаар хүргүүлэв. Хүлээн авч танилцана уу.

Хавсралт 22 хуудастай.

ТЭРГҮҮН ДЭД
ЕРӨНХИЙЛӨГЧ

Б.ЖАВХЛАН

2013.10.3

14 3900

A5-2013.doc

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2013 ОНД БАРИМТЛАХ
ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙГ БАТЛАХ ТУХАЙ УИХ-ЫН 57 ДУГААР ТОГТООЛЫН
ХЭРЭГЖИЛТИЙН ЯВЦ**

(2013 оны 3 дугаар улирлын байдлаар)

2. Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааг төлөвшүүлэх, эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор макро зохистой бодлогыг харилцан уялдаатай хэрэгжүүлэн санхүүгийн салбарын байдлыг улирал бүр олон нийтэд мэдээлэх.

Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөл (СТБЗ) нь макро эдийн засгийн төлөв байдал, эдийн засагт учирч буй хүндрэл бэрхшээл, тэдгээрийг шийдвэрлэх арга замууд, бодлогын харилцан уялдааг хангах тухай болон цаг үеийн шинжтэй асуудлаар зөвлөлдөж, хамтарсан тушаал, шийдвэр гаргаж ажиллалаа.

СТБЗ-ийн 2013 оны 2 дугаар сарын 19-ний өдрийн хуралдаанаар санхүүгийн системийн эрсдэлийн үнэлгээ хийх, макро бодлогуудын харилцан уялдааг хангах, макро зохистой бодлогыг хэрэгжүүлэх хүрээнд санал боловсруулах, “Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан”-г хагас жил тутам бэлтгэн, олон нийтэд хүргэх үүрэгтэй, байнгын үйл ажиллагаатай нэгж бий болгохоор шийдвэрлэсэн. Энэ дагуу Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн Ажлын алба (СТБЗАА)-ыг Монголбанкинд төвлөрүүлж, 5 хүний орон тоотой ажиллуулж байна.

Сангийн яаманд Дэлхийн банкнаас хэрэгжүүлж байгаа MSTAR төслийн хүрээнд Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааг төлөвшүүлэх, түүний ажлын албаны чадавхийг сайжруулах чиглэлээр гадаад, дотоодын зөвлөхийг тус зөвлөлийн Ажлын албатай хамтран ажиллуулав. Энэ хүрээнд санхүүгийн тогтвортой байдлын асуудал эрхэлсэн институцийн хэм хэмжээ, бусад орны сайн туршлага, санхүүгийн тогтвортой байдалтай холбоотой Монгол Улсын хууль, эрх зүйн орчинд өгөх үнэлгээ дүгнэлт, бодлогын болон техникийн түвшинд учирч буй асуудлууд зэрэг өргөн хүрээг хамарсан эхний шатны тайлан гарч, Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороог хамарсан хоёр удаагийн семинарыг зохион байгууллаа.

СТБЗАА нь Монголбанк, Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хорооны холбогдох газруудтай хамтран ажиллаж, тайлан мэдээлэл хүлээн авч, “Монгол Улсын Санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлан-2012”-г нэгтгэн боловсруулав. Уг тайланг хэвлүүлэн, Монголбанкны цахим хуудаст байршуулж, олон нийтийн хүртээл болгоод байна. СТБЗАА санхүүгийн тогтвортой байдлын тайлангийн хоёр дахь дугаарыг 2013 оны эхний хагас жилийг хамарсан байдлаар боловсруулж байна. Уг тайланг 2013 оны 11 дүгээр сард нийтэд мэдээлнэ.

Монголбанк “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2013 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийн хэрэгжилтийн явц байдал, Засгийн газартай хамтарсан хөтөлбөрүүдийн үр дүн, банк санхүүгийн салбарын байдлыг УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хороо (ЭЗБХ)-нд улирал бүр тайлагнаж байна. Макро эдийн засгийн төлөв хандлага, Монголбанкнаас хэрэгжүүлж буй бодлого, эдийн засагт учирч буй эрсдэлийн талаар Монголбанкнаас УИХ-ын ЭЗБХ-нд 2013 оны 4 дүгээр сард дэлгэрэнгүй танилцуулга хийсэн. Түүнчлэн, Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлд “Эдийн засагт тулгарч буй хүндрэл бэрхшээл, шийдвэрлэх арга зам” сэдэвт илтгэл, танилцуулга, саналыг 2013 оны 2 болон 8 дугаар саруудад тус тус танилцуулж, холбогдох зөвлөмж, чиглэл, шийдвэрийг тус зөвлөлөөс гаргуулан ажиллалаа. Монголбанк санхүүгийн салбар, гадаад сектор, макро эдийн засгийн талаарх тайлан мэдээ, статистик мэдээлэл, судалгаа шинжилгээг боловсруулж, өдөр, сар, улирлын давтамжтайгаар, цахим хуудсаар дамжуулан олон нийтэд тогтмол түгээж байна.

3. Иргэдийн өргөн хэрэглээний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангах үр дүнтэй арга хэмжээ авч, үнийг тогтворжуулах цогц механизм боловсруулах.

Монгол Улсад өргөн хэрэглээний бараа, бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн механизм олон жилийн турш үр ашиг муутай, тогтвортой бус байснаас нийлүүлэлтийн гаралтай буюу зардлын шалтгаантай инфляци байнга өндөр байсаар ирсэн. Иймд Монголбанк инфляцийг бууруулж, иргэдийн бодит орлогыг хамгаалах, макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахын тулд нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг багасгах, бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн саад хязгаарлалтуудыг арилгах замаар гол нэрийн бараа бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулж, улмаар зах зээлийн зарчимд суурилсан, бараа бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн байнгын, тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэхийг зорьсон юм.

Дээрх зорилтын хүрээнд Монголбанк, Засгийн газар хамтран “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийг хамтран хэрэгжүүлэх харилцан ойлголцлын санамж бичиг”-ийг 2012 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдөр баталж¹, энэ хүрээнд дараах дэд хөтөлбөрүүдийг хувийн хэвшилээр дамжуулан, богино хугацаатай эргэлтийн хөрөнгийн зээл олгох хэлбэрээр хэрэгжүүлж, үр дүнд хүрч байна. Тухайлбал:

- **Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах (FPS) дэд хөтөлбөр**

Махны нөөц бүрдүүлэх, үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр: Дэд хөтөлбөрийн хүрээнд хүн амын 2013 оны хэрэгцээнд зориулан махны нөөц бүрдүүлэх, хадгалах, худалдан борлуулах үйл ажиллагаанд шинэ тогтолцоо нэвтрүүлэн, амжилттай зохион байгуулж дуусаад байна.

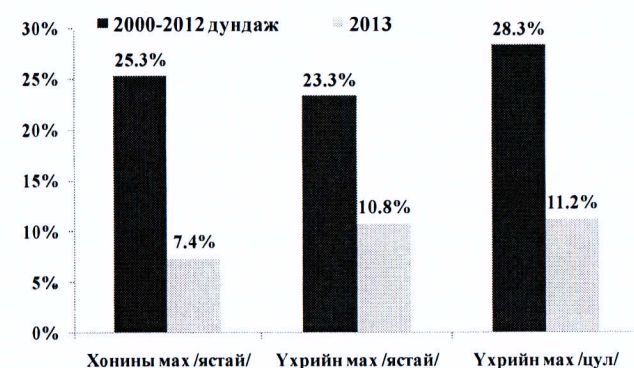
ҮХААЯ-наас Улаанбаатар хотод “Жаст Агро” ХХК, Дархан хотод “Баатрууд тэнгэр” ХХК, Эрдэнэт хотод “Эрдмийт” ХХК-ийг нөөцийн махны менежерээр сонгон шалгаруулж, 2012 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрөөс 2013 оны 7 дугаар сарын 15-ны өдрийг хүртэлх хугацаанд дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллав. Хөтөлбөрт оролцогч банкууд нь ҮХААЯ-наас сонгон шалгаруулж, гэрээ байгуулсан нөөцийн махны менежер компаниудад махны нөөц бүрдүүлэхэд зориулж 87 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгосон бөгөөд олгогдсон зээл бүхэлдээ компаниудаас банкинд, банкнаас Монголбанкнд бүрэн төлөгдсөн.

Тухайлбал, дэд хөтөлбөрийн хүрээнд 11,446.1 тонн махны нөөц бэлтгэснээс Дархан хотод 1025.1 тонн, Эрдэнэт хотод 1016.1 тонн мах нөөцөлж, нийт нөөцийг 100 хувь борлуулжээ. Эдгээр хотууд дахь нөөцийн менежерүүд нь нөөцийн махны худалдан авалтад 5.45 тэрбум төгрөгийн зээл авч, төлбөрийн хуваарийн дагуу 7 дугаар сарын эцэст зээлийг бүрэн төлж дууссан байна. Улаанбаатар хотод 9405 тн мах нөөцөлж, борлуулалт нь 7 дугаар сард 88.1 хувь байлаа. Жаст Агро ХХК 76.1 тэрбум төгрөгийн зээл авч, үүнээс ашиглаагүй байсан зээлийн үлдэгдэл болох 22.5 тэрбум төгрөгийг 2013 оны 5 дугаар сарын 30-ны өдөр зээл олгогч банкинд буцаан төлсөн. Мөн 2013 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдөр хүртэлх борлуулалтын буцаалтаар нийт 29 тэрбум төгрөгийг эргүүлэн төлсөн. Зээлийн үлдэгдэл болох 24.7 тэрбум төгрөгийг 2013 оны 7 дугаар сард буцаан татсанаар махны нөөц бүрдүүлэх, үнийг тогтворжуулах зорилгоор олгосон 87 тэрбум төгрөгийн зээл бүрэн төлөгдөж дууссан болно.

Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн хугацаанд буюу 2012 оны 10 дугаар сараас 2013 оны 7 дугаар сарын хооронд махны дундаж үнийн өсөлт өмнөх оны мөн үеэс **2** дахин бага байна. Мөн үхрийн цул махны үнийн жилийн өсөлт 2013 оны 7 дугаар сард өмнөх 5 жилийн дундаж өсөлтөөс **2.5** дахин бага, үхрийн ястай махны үнийн жилийн өсөлт **2.2** дахин бага, хонины махны үнийн жилийн өсөлт **3.4** дахин бага байна (Зураг 3.1).

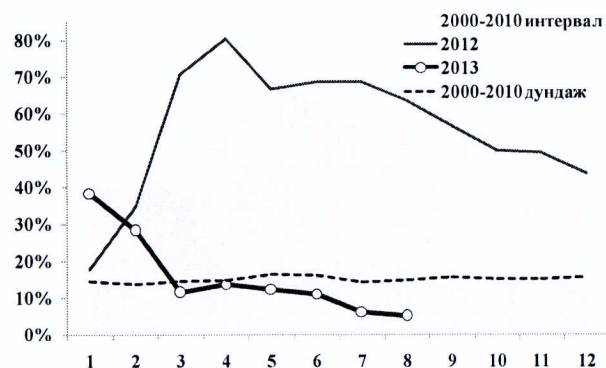
¹ Төвбанкны тухай хууль, УИХ-ын 2012 оны 57 дугаар тогтоол, Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2013 онд баримтлах үндсэн чиглэл, Монгол Улсын Засгийн газрын 2012-2016 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт тус тус үндэслэсэн.

Зураг 3.1: Махны үнийн жилийн өсөлт, 7 дугаар сард

Эх сурвалжууд: УСХ

Зураг 3.2: Махны үнийн жилийн өсөлт

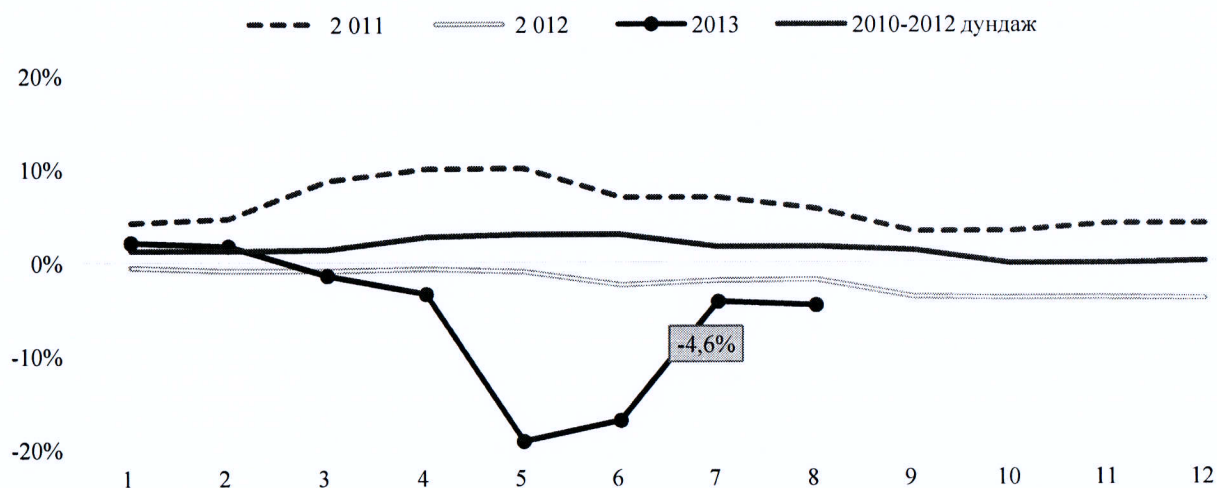
Мах, махан бүтээгдэхүүний жилийн инфляцийн түвшин 2013 оны 7 дугаар сарын байдлаар 6.2 хувьтай байгаа нь өмнөх 5 жилийн дундаж өсөлтөөс 3.7 дахин бага байгаа юм.

Гурилын үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр: Гурилын үйлдвэрүүдийн улаан буудай худалдан авах зардлыг хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр санхүүжүүлэх замаар гурилын нөөц бүрдүүлэх, нөөцийн чанар, борлуулалтад хяналт тавих ажлуудыг хэрэгжүүлж байна. Дэд хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанкнаас дотоодын банкуудаар дамжуулан нийт 61 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийн шугамыг 36 гурилын үйлдвэрт нээхээр төлөвлөсөн бөгөөд 2013 оны 8 дугаар сарын 30-ны өдрийн байдлаар банкууд Засгийн газартай гэрээ байгуулсан 24 гурилын үйлдвэрт 48.7 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон байна.

Уг хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр гурилын үйлдвэрүүд үр тарианы нөөцөө барьцаалж эргэлтийн хөрөнгийн хөнгөлөлттэй зээл авах, агуулахын үлдэгдлээр баталгаажих санхүүгийн хэрэгслүүдийг нэвтрүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний хангамжийн зах зээлийн механизмд суурилсан байнгын тогтолцоо бүрдэнэ. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжүүд зээлийн эргэн төлөлтийн хуваарийн дагуу 5.6 тэрбум төгрөгийн зээлийг банкуудад, банкуудаас Монголбанкинд буцаан төлсөн байна. Ингэснээр банкуудаас олгосон зээлийн үлдэгдэл 43.1 тэрбум төгрөг болов. Зээл эргэн төлөлтийн хуваарийн дагуу бүрэн төлөгдөнө.

Хөтөлбөрийн үр дүнд 1-р гурилын бөөний үнийн өсөлт нь 2013 оны эхний гурван улиралд өмнөх 3 жилийн дундажтай харьцуулахад 3, 4, 7, 8 дугаар саруудад 0.8-2.4 дахин бага, 5 болон 6 дугаар сард 7 дахин бага байна.

Зураг 3.3: 1 дүгээр гурилын үнийн жилийн өсөлт (8 дугаар сард)

Эх сурвалж: УСХ

2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар хөтөлбөрт хамрагдсан гурилын үйлдвэрүүдийн буудайн үлдэгдэл 25.1 мянган тонн, үйлдвэрлэсэн гурил 79.6 мянган тонн, гурилын үлдэгдэл 6.9 мянган тонн байгаа бөгөөд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч компаниуд 83.6 мянган тонн гурилыг ҮХААЯ-тай байгуулсан гэрээнд заасан үнэ болох 525 төгрөгөөр борлуулжээ. Энэ нь дотоодод үйлдвэрлэсэн гурилын үнэ оны эхнээс тогтвортой байхад эерэгээр нөлөөлөв.

Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсний үр дүнд инфляци буурч, хөдөө аж ахуйн салбарын бодит өсөлт 2013 оны эхний хагаст **21** хувьд хүрч, тогтвортой өндөр өсөлтөө хадгалсан. Мөн оны эхний улиралд 1 хувийн бууралттай байсан бөөний ба жижиглэнгийн худалдааны салбар болон огт өсөлтгүй зогсонги байсан тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбар 2-р улиралд харгалзан **7** хувь, **11** хувийн бодит өсөлттэй гарлаа. Хөтөлбөрийн нөлөөгөөр эдгээр салбарын бодит өсөлт салбарын өгөөр эайсан тээвэр ба агубайх хүлээлттэй байна.

• **Барилгын салбарыг дэмжих, орон сууцны үнийг тогтворжуулах (HPS) дэд хөтөлбөр**

Тус хөтөлбөрийг Барилга, хот байгуулалтын яамтай хамтран 2013 оны 1 дугаар сарын 9-ний өдрөөс эхлэн дараах үндсэн чиглэл, зорилттойгоор хэрэгжүүлж байна:

Барилгын гол нэр төрлийн материалын үнийг тогтворжуулах:

- Барилгын гол нэр төрлийн материалын дотоодын нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангах;
- Зайлшгүй импортлох шаардлагатай барилгын материал (цемент, арматур)-ын улирлын шалтгаантай нийлүүлэлтийн хязгаарлалтыг арилгах;
- Дэвшилтэт технологи бүхий, байгаль орчинд ээлтэй барилгын материал үйлдвэрлэх төслүүдийг дэмжих;
- Орон сууцны барилгын нийлүүлэлтийг дэмжих.

Энэ хүрээнд Засгийн газартай гэрээ байгуулсан барилгын материал үйлдвэрлэгч дотоодын аж ахуйн нэгжүүдэд эргэлтийн хөрөнгийн хөнгөлөлттэй зээл авч үйлдвэрлэлээ өргөтгөх боломжийг олгох, барилгын гол нэрийн материалын дотоодын нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангахад зориулж 68 компанид 166.7 тэрбум төгрөг, зайлшгүй импортлох шаардлагатай барилгын материал (цемент, арматур)-ын улирлын шалтгаантай нийлүүлэлтийн хязгаарлалтыг арилгахад зориулж 55 компанид 125.4 тэрбум төгрөг, нийт 292.1 тэрбум төгрөгийн зээлийг банкуудаар дамжуулан олгоод байна. Засгийн газартай гэрээ байгуулсан, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч компаниуд нь БХБЯ-тай байгуулсан гэрээнд заасан үнээр цемент, арматурыг борлуулж байгаа нь дотоодын зах зээлд эдгээр бүтээгдэхүүний үнэ тогтвортой байхад эерэгээр нөлөөлж байна. Хөтөлбөрийн үр дүнд цаашид цемент, арматур зэрэг барилгын гол нэр төрлийн материалын нийлүүлэлтийн дийлэнх хэсгийг дотоодын үйлдвэрлэлээр хангах боломжтой болох юм.

Монголбанк оны эхнээс инфляцийг бууруулах, банкны салбарын чадавхийг бэхжүүлэх, санхүүгийн болзошгүй хямралын эрсдэлээс хамгаалах бодлогыг хэрэгжүүлсний зэрэгцээ эдийн засгийн идэвхжил, бодит секторыг дэмжих арга хэмжээ авсан. Тухайлбал, барилгын салбарыг дэмжих, орон сууцны барилгын нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх зорилгоор Монголбанк гэрээний үндсэн дээр банкуудад зөвхөн орон сууцны барилгын зээлд ашиглагдах 429.5 тэрбум төгрөгийн зээлийг 7 хувийн хүүтэй, 18 сарын хугацаатай олгосон. Үүнээс 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар банкууд 416.6 тэрбум төгрөгийг 87 компанид олгохоор шийдвэрлэсэн байх бөгөөд 345.3 тэрбум төгрөгийн зээлийг олгосон мэдээтэй байна. Дээрх арга хэмжээг хэрэгжүүлснээр орон сууцны барилгын нийлүүлэлт нэмэгдэж, орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх урьдач нөхцөл хангагдах юм.

Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсний үр дүнд инфляци буурч, 2012 оны эхний хагаст 21 хувиар өсч байсан барилгын салбар энэ оны 2 дугаар улиралд **154** хувийн, эхний хагаст **129** хувийн бодит өсөлттэй гарлаа. Барилгын салбарын өсөлт 2013 оны 3 дугаар улиралд ч өндөр гарах хүлээлттэй байна.

Орон сууцны санхүүжилтийн урт хугацааны тогтвортой тогтолцоог бий болгох:

Инфляци буурч макро тогтвортой байдал хангагдсан, банкуудын өөрийн хөрөнгө, төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын үзүүлэлтүүд сайжирч банкны салбар бэхэжсэн, санхүүгийн салбарыг зээлийн тасалдал, болзошгүй хямралын эрсдэлээс сэргийлсэн, орон сууцны барилгын нийлүүлэлт болон эдийн засгийн бодит секторын идэвхжилийг дэмжсэн орчинд Монголбанкнаас нийгмийн дундаж давхаргын хуримтлалыг нэмэгдүүлэх замаар эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн суурийг бүрдүүлэх зорилгоор “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн урт хугацааны тогтвортой тогтолцоо”-г хэрэгжүүлж эхэлсэн юм.

Ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох талаар хамтран ажиллах харилцан ойлголцлын санамж бичгийг Монголбанк Засгийн газартай 2013 оны 4 дүгээр сарын 13-ны өдөр байгуулсан. Энэ хүрээнд Монголбанкнаас 2013 оны 6 дугаар сарын 14-ний өдөр баталсан “Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн журам”-ын дагуу ерөнхий гэрээг банкууд болон МИК-тай байгуулж, өмнө олгосон орон сууцны ипотекийн зээлийг дахин санхүүжүүлэхэд болон шинээр ипотекийн зээл олгоход зориулж 1.4 их наяд төгрөгийг банкуудад байршуулсан болно.

Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох хөтөлбөрийг 2013 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдрөөс эхлэн хэрэгжүүлж эхлэв. Үүнээс банкууд 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар 16,122 зээлдэгчийн 451.2 тэрбум төгрөгийн орон сууцны ипотекийн зээлийг дахин санхүүжүүлж, зээлийн хүүг 8 хувьд шилжүүлэхээр шийдвэрлэсэн байна. Энэ хугацаанд банкууд 8129 иргэнд 463.2 тэрбум төгрөгийн орон сууцны ипотекийн зээл шинээр олгожээ.

Хүснэгт 3.1: Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцооны хэрэгжилт

	2013 он							8 сар/ 5 сар (%)
	5-р сар	6-р сар	сар (%)	7-р сар	сар (%)	8-р сар	сар (%)	
Тухайн сард шинээр олгосон ипотекийн зээл (тэрбум төг.)	62	68	9%	168	149%	213	26%	
Нийт ипотекийн зээлийн үлдэгдэл (тэрбум төг.)	986	1,054	7%	1,222	16%	1,434	17%	45%
Нийт зээлдэгчдийн тоо	32,247	33,028	2%	37,750	14%	40,596	8%	26%
Тухайн сард олгосон зээлийн жигнэсэн дундаж жилийн хүү (%)	16.6	12.9	-22%	9.2	-29%	8.9	-3%	-46%
Тухайн сард олгосон зээлийн жигнэсэн дундаж хугацаа (сараар)	148	168	14%	202	20%	208	3%	40%

Эх сурвалжууд: Монголбанк, банкуудын тайлан мэдээлэл, ҮСХ

Ийнхүү орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгосноор Монгол Улс хэрэглээний эдийн засгаас хуримтлалтай эдийн засагт шилжих, нийгмийн дундаж давхаргын хуримтлал, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх замаар дундаж давхаргын хүрээг тэлэх, бэхжүүлэх, хөдөлмөрийн зах зээлийн ил тод байдлыг сайжруулах, нийгмийн даатгалын сангийн орлогыг нэмэгдүүлнэ. Уг тогтолцоо нь эргээд урт хугацаанд инфляцийг бууруулахад эерэгээр нөлөөлж, эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн зорилтыг хангах болно.

- **Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах TLF дэд хөтөлбөр**

Дэд хөтөлбөрийн шаардлага, зорилго: Монгол Улсын гадаад худалдааны тээвэр, логистикийн өндөр зардал, хүчин чадлын дутагдалтай байдал нь бүтээгдэхүүний үнийг өсгөх, нийлүүлэлтийн хомсдлыг үүсгэх байдлаар олон жилийн турш инфляцид сөргөөр нөлөөлж байлаа. Иймд өргөн хэрэглээний импортын бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн жигд тасралтгүй байдлыг хангах, үнийн өсөлтийг хязгаарлах зорилгоор гадаад худалдааны тээвэр, логистикийн дэд бүтцийг сайжруулах шаардлагатай болсон.

Дээрх шаардлага, зорилгыг хэрэгжүүлэхээр Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Зам, тээврийн сайдын 2012 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн хамтарсан тушаалаар “Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах дэд хөтөлбөр”-ийг батлан хэрэгжүүлж байна. Энэхүү хөтөлбөр нь дунд хугацаанд хэрэгжих бөгөөд төмөр замын үйлчилгээг сайжруулах, хөнгөвчлөх зорилгоор гадаад, дотоод харилцааны бодлого, төлөвлөлт, удирдлага, зохион байгуулалтын шат дараалсан ажлуудыг хэрэгжүүлэхийн сацуу нийт 303 тэрбум төгрөгийн эх үүсвэрээр дараах арга хэмжээг санхүүжүүлэхээр дэд хөтөлбөрт тусгасан.

1. Вагоны паркийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх	136 тэрбум төгрөг
2. Зүтгүүрийн паркийн хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх	95 тэрбум төгрөг
3. Шатахууны эргэлтийн хөрөнгийг санхүүжүүлэх	22 тэрбум төгрөг
4. Ачааны терминалын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх	50 тэрбум төгрөг

Хэрэгжилтийн байдал:

- Монгол-Оросын хувь нийлүүлсэн “Улаанбаатар төмөр зам” нийгэмлэгийн шатахууны эргэлтийн хөрөнгийг бүрдүүлэхээр 2013 оны 3 дугаар сарын 21-ний өдөр хөтөлбөрт оролцогч банкаар дамжуулан жилийн 3.8 хувийн хүүтэй, 3 жилийн хугацаатай 22 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон.
- Өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний ачаа эргэлт Замын-Үүдээс Улаанбаатар чиглэлд 2-3 хоног байсныг 1 хоногт багтаан тээвэрлэдэг болгон хурдасгасан.
- Замын-Үүд өртөө, Замын-Үүд шилжүүлэн ачих ангийн ачилтын технологийн цаг 24 байсныг 11 цаг болгон бууруулснаар, ачигдсан вагонууд тухайн өдөртөө хатуу зурмагт галт тэргэнд холбогддог болсон.
- Цементийн тээвэрлэлтийг шуурхай зохион байгуулснаар Улаанбаатар хотод 1 тонн цементийн бөөний үнэ 130,000 /нэг зуун гучин мянга/ орчим төгрөг болж, тогтвортой байна.
- Нэг цэгийн үйлчилгээ бий болгох, цаасгүй технологийг нэвтрүүлэх, үйлчилгээг хөнгөн шуурхай болгох зорилгоор Замын-Үүд шилжүүлэн ачих ангид ачаа тээврийн програм, автомашины дараалал хянах програм хангамж шинээр хийлгэж ашиглалтад оруулсан.
- Тарифын бус зардлыг бууруулахад чиглэсэн удирдлага, зохион байгуулалт, хяналтын тодорхой ажлуудыг гүйцэтгэж, “Улаанбаатар төмөр зам”-ын бүтцийг шинэчлэх талаар санал боловсруулах Ажлын хэсэг байгуулан ажиллаж байна.
- “Улаанбаатар төмөр зам”-ын хэмжээнд зардал бууруулах талаар Замын даргын баталсан тушаалын дагуу бүх аж ахуйн нэгж түлш, цахилгаан, уур, ус, бусад зардлыг хэмнэх чиглэлээр төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж, зохион байгуулалтын арга хэмжээ авч ажиллаж байна.
- Дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг шалгах, үнэлэх ажлын хүрээнд 2013 оны 7 дугаар сарын 4-7-ны өдрүүдэд Улаанбаатар-Замын-Үүд чиглэлийн галт тэргээр үйлчлүүлэгч нийт 214 зорчигч, Замын-Үүд боомтын шилжүүлэн ачих терминалууд дээрх тээврийн үйлчилгээ үзүүлдэг 43 жолоочоос санал асуулгын түүвэр судалгаа авах, шилжүүлэн ачих байгууламжийн үйл ажиллагаатай газар дээр нь очиж танилцах, Хилийн бүсийн ГЕГ болон МХБ-ын байцаагч нартай уулзаж, нөхцөл байдалд үнэлгээ хийсэн болно. Түүвэр судалгааны үр дүнг нэгтгэж, дэд хөтөлбөрийн зорилтын биелэлтийг үнэлбэл дараах байдалтай байна:
 - Өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний ачаа эргэлтийг нэмэгдүүлж, хурдасгах (сайн)
 - Ачаа тээвэрлэлтийн өртгийг бууруулах (дунд)
 - Төмөр замын хөдлөх бүрэлдэхүүний паркийг нэмэгдүүлэх (хийгдэж байна)

- Ачааны терминалын хүчин чадлыг нэмэгдүүлэх (дунд)

Дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнд өргөн хэрэглээний импортын бараа бүтээгдэхүүн Замын-Үүд боомтоос Улаанбаатар хотод 24 цагийн дотор тээвэрлэгдэн хүргэгддэг болсноор импортын бүтээгдэхүүний өртөг дэх дэд бүтцийн хязгаарлалтаас шалтгаалсан сөрөг нөлөөллийг үлэмж бууруулж байна. Ингэснээр суурь инфляци бага байх нөхцөл бүрдэнэ.

Одоо хийгдэж байгаа ажил:

- "Улаанбаатар төмөр зам" нийгэмлэгт шаардлагатай ачааны 400 хагас вагон, 60 битүү вагон, гол замын 3 зүтгүүр, сэлгээний 3 зүтгүүрийг 70 тэрбум төгрөгийн зээлээр худалдан авах асуудал Ерөнхий хорооны хурлаар дэмжигдэн, улмаар ОХУ-ын Трансмашхолдинг компанитай худалдан авах гэрээ хийхээр тохиролцож, бэлтгэж ажлыг хангаж байна.
- 2013 оны 5 дугаар сарын 20-23-ны өдрүүдэд Бээжин хотноо болсон Монгол, Хятадын Засгийн газар хоорондын комиссын XIII хуралдаанаар Хятадын тал тус улсын нутаг дэвсгэрээр дамжин өнгөрөх тээвэр, далайд гарах гарц болон төмөр замын тээврийн салбарын бусад асуудлуудаар Монголын талд шаардлагатай дэмжлэгийг үзүүлэхээр тохиролцсон.

Цаашид авах арга хэмжээ:

- Хятад-Монголын хилийн өртөөдийн хооронд галт тэрэгний ойртолтын мэдээ солилцох асуудлаар Хятадын төмөр замтай гэрээ байгуулж шийдвэрлүүлэх.
- "Замын-Үүдийн логистикийн төвийн шилжүүлэн ачих битүү болон дээвэр бүхий задгай агуулах барих төсөл"-ийн гүйцэтгэгчтэй гэрээ байгуулах, санхүүжилтийн асуудлыг журмын дагуу шийдвэрлэх, төслийн хэрэгжилтэд тогтмол хяналт тавих.

Олон нийтэд нээлттэй байдал: Хамтарсан тушаалын дагуу Монголбанк, Зам, тээврийн яам хамтран дэд хөтөлбөрийн зорилтот ажлын хэрэгжилтийн байдлыг дүгнэж, цаашид авах арга хэмжээг тодорхойлсон үнэлгээний тайлангуудыг Монголбанкны цахим хуудаст байршуулсан.

- ***Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах SIFS дэд хөтөлбөр***

Дэд хөтөлбөрийн шаардлага, зорилго: Газрын тосны бүтээгдэхүүний борлуулалтын үнийн инфляцид үзүүлэх шууд болон шууд бус нөлөө хүчтэй байдаг тул шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах нь үнийн тогтвортой байдлыг хангах Монголбанкны үндсэн зорилттой шууд хамааралтай юм.

Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулахын тулд Засгийн газраас нефть боловсруулах үйлдвэр байгуулах, улсын нөөц бүрдүүлэх зэрэг дунд болон урт хугацаанд хэрэгжих ажлуудыг гүйцэтгэхээр төлөвлөж байна. Гэхдээ эдгээр ажлууд хийгдэх хүртэлх хугацаанд шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтвортой байлгахын тулд шатахууны импортын санхүүжилтийн өртгийг багасгах, валютын ханшийн өөрчлөлтөөс хамаарах нөлөөллийг бууруулах зэрэг арга хэрэгслүүдийг хэрэгжүүлэх шаардлага гарсан.

Иймд дээрх шаардлага, зорилтыг хэрэгжүүлэхээр Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Уул, уурхайн сайдын 2012 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдрийн хамтарсан тушаалаар энэхүү дэд хөтөлбөрийг батлан хэрэгжүүлж байна.

Хэрэгжилтийн байдал: (Монголбанкны хэрэгжүүлсэн ажил)

- Дэд хөтөлбөрийн хүрээнд Уул уурхайн яамтай гэрээ байгуулсан, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч 13 компанид хөтөлбөрт оролцогч банкуудаар дамжуулан 3.8 хувийн хүүтэй, 1 жилийн хугацаатай 192 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт олгосноос хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч компаниуд 2013 оны 9 дүгээр сарын 27-ны өдрийн байдлаар 173.3 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэлтэй байна.
- Валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах зорилгоор 2-6 сарын хугацаатай форвард хэлцлийг хөтөлбөрт оролцогч банкуудаар дамжуулан шатахууны жижиглэнгийн худалдаа

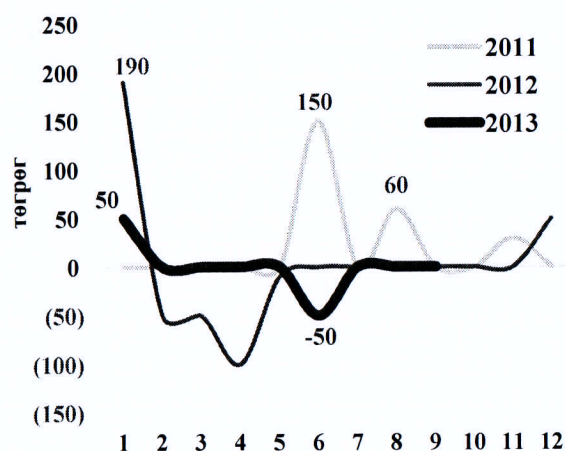
эрхлэгч аж ахуйн нэгжүүдтэй хийж байгаа бөгөөд 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар төлбөр тооцоо хийгдсэн хэлцлийн дүн 519 тэрбум төгрөгтэй тэнцэх хэмжээний ам.доллар болсон байна.

- Дээрх арга хэмжээ авсны үр дүнд шатахуун импортлогч компаниудын эргэлтийн хөрөнгийн дутагдал, валютын ханшийн өөрчлөлтөөс шалтгаалж шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнэ өсөх эрсдэлийг бууруулж, түлш шатахууны үнийн тогтвортой байдлыг хангаж чадлаа.

Уул уурхайн яам болон бусад төрийн байгууллагуудын хэрэгжүүлсэн ажил:

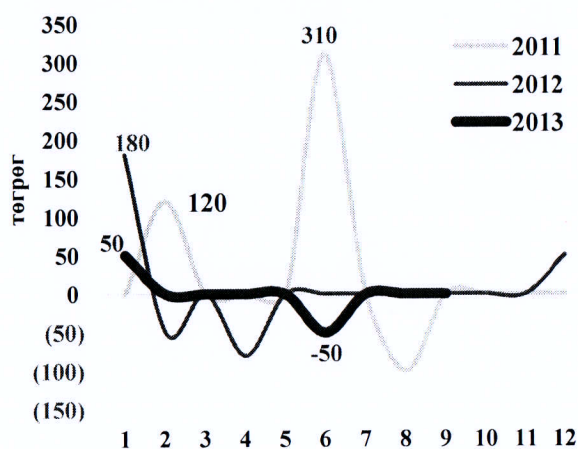
- Компаниудын газрын тосны бүтээгдэхүүний нөөц 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар хөтөлбөрийг эхлүүлсэн үетэй харьцуулахад 2.5 дахин нэмэгдэж, газрын тосны бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн тасралтгүй байдал хангагдсан.
- Уул уурхайн яамнаас санаачлан “Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль” болон “Газрын тосны бүтээгдэхүүний тухай хууль”-д нэмэлт өөрчлөлт оруулж, жижиглэнгийн худалдааг тусгай зөвшөөрлийн үндсэн дээр гүйцэтгэх эрх зүйн орчинг бүрдүүлсэн.
- Газрын тосны бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн эх үүсвэрийг төрөлжүүлэх ажлын хүрээнд Засгийн газар БНХАУ-ын “Чайна Ойл” ХХК-тай гэрээ байгуулж, сар бүр 10 мянга хүртэл тонн шатахуун худалдан авахаар болсны зэрэгцээ БНСУ-ын “SK Energy” зэрэг компаниудаас шатахуун худалдан авах боломжтой болсон.
- Уул уурхайн яамнаас БНСУ-ын компаниудтай шатахуун худалдан авах талаар хэлэлцээр хийж байгаатай холбогдуулан БНХАУ-ын “Хятадын төмөр зам” компанитай жилд 200 мянган тонн шатахууныг тус улсын нутаг дэвсгэрээр тээвэрлэх гэрээ байгуулсан бөгөөд шатахууны тээвэрлэлтийг шийдвэрлэсэн.
- ОХУ-ын “Роснефть”, БНХАУ-ын “Чайна Ойл” компаниудаас худалдан авдаг шатахууны үнийг газрын тосны олон улсын биржийн үнэд суурилан тооцдог болсон. Ингэснээр нийлүүлэгч талаас шалтгаалах үнийн өсөлтийг хязгаарлах, үнийг тогтвортой байлгах, үнийн таамаглал хийх боломж бүрдсэн.
- Шатахууны импортын татварыг хилийн үнийн бууралттай уялдуулан сэргээж, татварын зохицуулалтын орон зайг нэмэгдүүлэх зорилтын хүрээнд 2013 оны 7 дугаар сарын 6-ны өдрийн “Газрын тосны зарим бүтээгдэхүүний гааль, онцгой албан татварын тухай” Засгийн газрын 236 дугаар тогтоолоор газрын тосны бүтээгдэхүүний гаалийн болон онцгой албан татварыг нэмэгдүүлсэн.

Зураг 3.3: А-92 шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийн сарын өөрчлөлт (төгрөгөөр)

Эх сурвалжууд: Монголбанк, УУЯ, ГТГ

Зураг 3.4: Дизель түлшний жижиглэнгийн худалдааны үнийн сарын өөрчлөлт (төгрөгөөр)

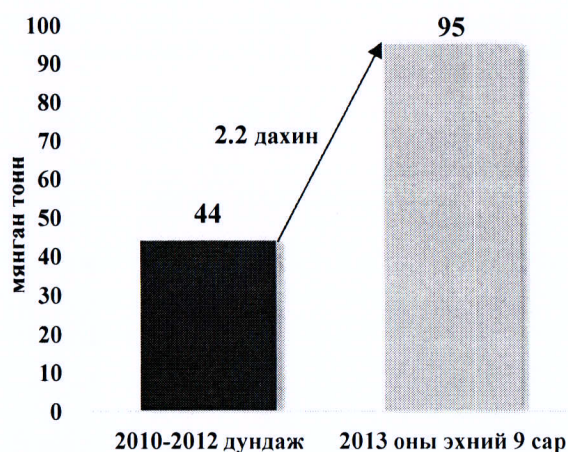
Хөтөлбөрийн үр дүн:

- Газрын тосны бүтээгдэхүүний жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулсан.
- Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнэ дэх валютын ханшийн өөрчлөлтөөс хамаарах эрсдэл эрс буурсан.

- Газрын тосны бүтээгдэхүүний биет нөөц нэмэгдсэн.
- Газрын тосны бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн эх үүсвэрийг төрөлжүүлсэн.
- Засгийн газраас газрын тосны бүтээгдэхүүний үнийн талаар гадаад талтай зөвшилцөх чадавхи сайжирсан.
- Газрын тосны бүтээгдэхүүний татварын зохицуулалтыг сэргээсэн.

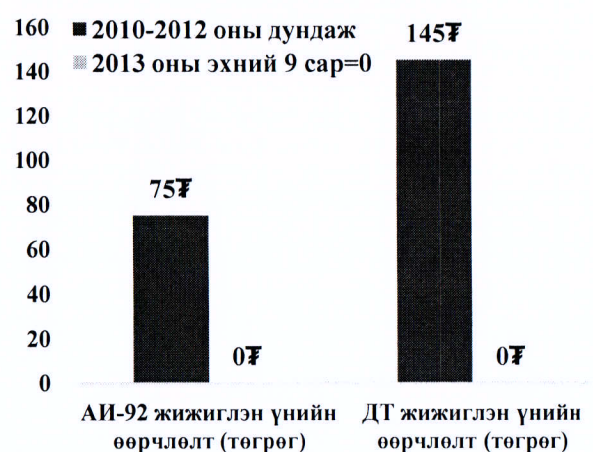
Монголбанк, Уул уурхайн яам хамтран дэд хөтөлбөрийн үр дүн, зорилтот ажлуудын биелэлтийг 2013 оны 2 дугаар сарын 14-ний өдөр, 2013 оны 5 дугаар сарын 21-ний өдрийн дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн 1, 2 дахь шатны үнэлгээгээр дүгнэж, цаашид авч хэрэгжүүлэх асуудлуудыг тодорхойлсон.

Зураг 3.3: Газрын тосны бүтээгдэхүүний нөөц (манган тонн)

Эх сурвалжууд: Монголбанк, УУЯ, ГТГ

Зураг 3.4: Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийн сарын өөрчлөлт (төгрөгөөр)

Олон нийтэд нээлттэй байдал: Хамтарсан тушаалын дагуу Монголбанк, Уул уурхайн яам хамтран дэд хөтөлбөрийн зорилтот ажлын хэрэгжилтийн байдлыг дүгнэж, цаашид авах арга хэмжээг тодорхойлсон үнэлгээний тайлангуудыг Монголбанкны цахим хуудаст байршуулсан.

- **Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах дэд хөтөлбөр**

Түлш, эрчим хүчний салбарын төрийн өмчит компаниудын санхүүгийн чадавхийг бүрдүүлэх замаар 2013-2014 оны нүүрсний аюулгүйн нөөц, өвөлжилтийн бэлтгэл ажлыг хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах зорилгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Эрчим хүчний сайдын 2013 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдрийн хамтарсан тушаалаар энэхүү дэд хөтөлбөрийг батлан, хэрэгжүүлж байна.

Эрчим хүчний зохицуулах хорооноос цахилгааны үнэ тарифыг 2013 оны 8 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн 20 хувиар нэмэгдүүлэх шийдвэрийг энэхүү дэд хөтөлбөр батлагдахаас өмнө гаргасан байна. Иймд цаашид зардлын шалтгаантай инфляцийн дарамтыг огцом нэмэгдүүлэхгүй байлгах зорилтын хүрээнд энэхүү дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх шаардлага гарсан юм.

Дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр дараах үр дүнд хүрнэ:

- Түлш, эрчим хүчний үнэ, тарифт өөрчлөлт оруулах бодит шаардлага гарсан тохиолдолд тухайн оны зөвхөн 6-12 дугаар сард өөрчлөлт оруулах, ингэхдээ нэг сард ногдох тарифын өөрчлөлтийг 2 хувиас ихгүй байлгах жишгийг ЭХЯ, Эрчим хүчний зохицуулах хороо, Төрийн өмчийн хороо, Засгийн газрын холбогдох яамд хамтран хэрэгжүүлнэ.
- ТӨК-иудад 2013-2014 оны нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдэнэ.
- Түлш, эрчим хүчний нийлүүлэлт тасралтгүй, найдвартай байх нөхцөл хангагдана.

- Цахилгаан, дулааны үнэ, тариф тогтвортой байж, зардлын шалтгаантай инфляцийн дарамт буурах суурь нөхцөл бүрдэнэ.

Хөтөлбөрийн хүрээнд банкууд Засгийн газартай гэрээ байгуулсан, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэгч ТӨК-иудад 42 тэрбум төгрөгийн зээл олгосон байна.

“Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр”-ийн үр дүн:

Ийнхүү Монголбанкнаас хэрэгжүүлсэн эдийн засгийн удаашралын мөчлөгийг сөрсөн, болзошгүй хямралаас урьдчилан сэргийлсэн бодлогын хүрээнд “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлсний үр дүнд:

- 2012 оны эцэст 14 хувь байсан инфляци 2013 оны 9 дүгээр сарын байдлаар улсын хэмжээнд **9.9** хувь, Улаанбаатар хотод **8.4** хувь болж бууран, энэ оны зорилтот түвшний орчимд байснаар иргэдийн бодит орлогыг хамгааллаа.
- Санхүүгийн тогтвортой байдлыг ханган, банкны салбарын чадавхийг сайжруулж хамгаалснаар банкуудын өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ энэ оны эхний хагас жилийн байдлаар **15.9%** болж өслөө.
- Эдийн засгийн бодит сектор, түүний идэвхжилийг дэмжиж, ажлын байрыг хамгаалснаар ДНБ-ий бодит өсөлт 2013 оны 2-р улиралд **14.3%**, эхний хагас жилд **11.3%** болж, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хадгаллаа.
- Санхүү, эдийн засгийн болзошгүй хямралын эрсдэлээс сэргийллээ.

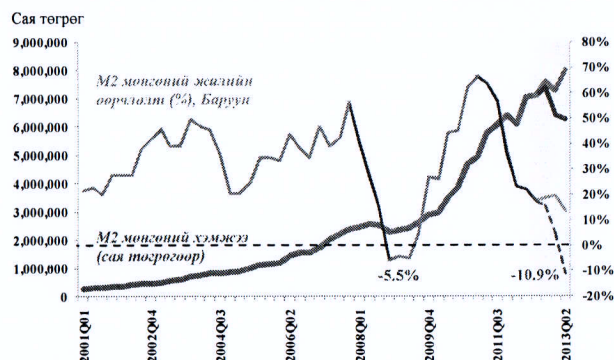
Цаашид Засгийн газраас энэхүү хөтөлбөрийн үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, арга хэрэгслүүдийг зах зээлийн механизмд суурилсан хэлбэр рүү шат дараатай шилжүүлэх, хөтөлбөрүүдийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангаж ажиллах шаардлагатай юм.

Улсын төсөв тогтвортой, гадаад валютын урсгал сайжирсан орчинд Монголбанкнаас экспортыг нэмэгдүүлэх, импортыг орлох дотоодын үйлдвэрлэл болон эдийн засгийн бодит секторыг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжиж ажиллана.

“Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлээгүйгээс эдийн засаг, санхүүгийн салбарт үүсэх байсан эрсдэл:

Монголбанк, Засгийн газраас дээрх хөтөлбөрийг хэрэгжүүлээгүй байсан бол санхүү, эдийн засгийн ноцтой хямрал нүүрлэж, эдийн засаг бүхэлдээ уналтад орохоор байсныг эмпирик судалгаа, симуляцийн үр дүн нотолж байна. Болзошгүй байсан эрсдэлийн үнэлгээг зураг 3.5-3.7-д дэлгэрэнгүй тусгасан болно.

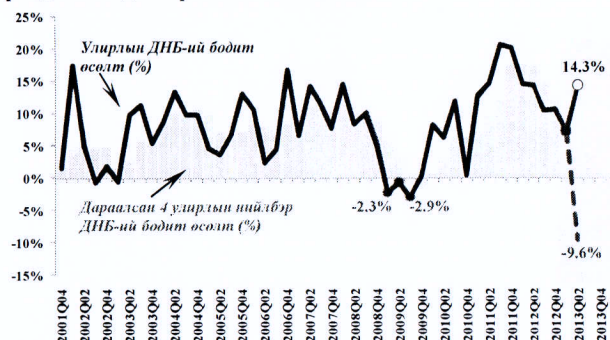
Зураг 3.5: M2 мөнгө -10.9 хувиар огцом унахаас сэргийлж, нийт мөнгөний өсөлтийг тогтворжуулав

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанкнаас эдийн засгийн удаашралын мөчлөгийг сөрж, төгрөгийн нийлүүлэлт хийгээгүй байсан бол M2 мөнгө 5.2 их наяд төгрөг болж -27%-иар буурах эрсдэлтэй байв.

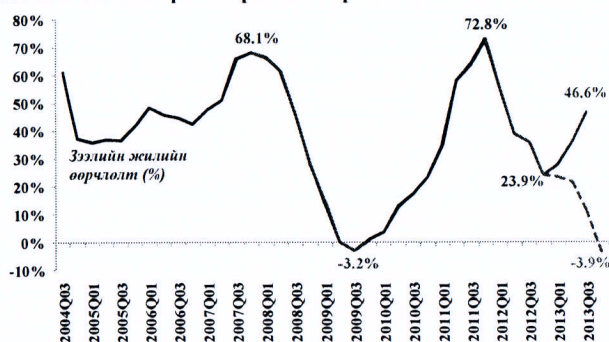
Зураг 3.6: ДНБ -9.6 хувиар буурахаас сэргийлж, эдийн засгийн бодит өсөлтийг тогтворжуулж, ажлын байр, иргэдийн бодит орлогыг хамгаалав

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанкнаас эдийн засгийн удаашралын мөчлөгийг сөрж, төгрөгийн нийлүүлэлт хийгээгүй байсан бол ДНБ огцом унаж, эдийн засгийн хямрал болохоор байв.

Зураг 3.7: Зээлийн тасалдлыг зогсоож, санхүү эдийн засгийн болзошгүй хямралаас сэргийлэв

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанкнаас эдийн засгийн удаашралын мөчлөгийг сөрж, төгрөгийн нийлүүлэлт хийгээгүй байсан бол зээл тасалдаж, чанаргүй зээл огцом өсч, санхүүгийн хямрал нүүрлэхээр байв.

Хүснэгт 3.2: Эдийн засгийн бодит секторыг дэмжив

	2013			2012		
	Q1	Q2	1H	Q1	Q2	1H
ДНБ	7.1%	14.3%	11.3%	15.9%	11.3%	13.1%
Хөдөө аж ахуй	20%	21%	21%	21%	21%	21%
Уул уурхай, олборлолт	5%	7%	6%	10%	14%	12%
Боловсруулах үйлдвэрлэл	19%	-1%	7%	12%	6%	8%
Цахилгаан, хий, уур, агааржуулалтын хангамж	6%	10%	8%	8%	-4%	3%
Барилга	8%	154%	129%	-6%	37%	27%
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	-1%	7%	3%	35%	6%	18%
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	0%	11%	6%	11%	2%	6%
Мэдээлэл, холбоо	16%	4%	10%	7%	10%	8%
Үйлчилгээний бусад үйл ажиллагаа	10%	16%	13%	19%	19%	19%

Эх сурвалж: УСХ

Монголбанкнаас эдийн засгийн удаашралын мөчлөгийг сөрж, төгрөгийн нийлүүлэлт хийгээгүй байсан бол хөдөө аж ахуй, барилга, бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа, тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагааны салбарт дээрх өсөлт гарахгүйгээс гадна 179 мянган ажлын байраа алдахаар байв.

4. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай болон бусад шаардлагатай хууль тогтоомжийг олон улсын холбогдох стандартад нийцүүлж, Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх байгууллага /ФАТФ/-аас тогтоосон Монгол Улсын үнэлгээг дээшлүүлэх.

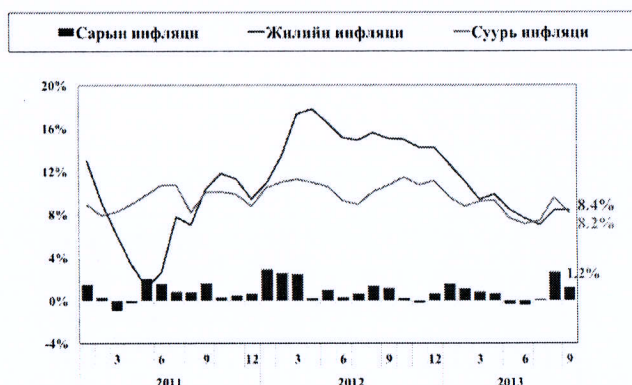
2013 оны 5 дугаар сарын 31-нд Улсын Их Хурлын чуулганаар Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга, Терроризмтэй тэмцэх тухай хууль, Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн нэмэлт өөрчлөлтийг тус тус баталсан. Хуулиудын шинэчилсэн найруулга, нэмэлт өөрчлөлтийг Олон улсын санхүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх байгууллага (ФАТФ)-аас өгсөн зөвлөмжийн хэрэгжилтэд тодорхой ахиц гаргасан гэж үнэлэн, Монгол Улсыг нийтэд зарлах мэдэгдлийн сөрөг арга хэмжээ авагдах орнуудын жагсаалт (хар жагсаалт)-д оруулалгүй хяналтад байгаа улсуудын жагсаалт (саарал жагсаалт)-д 2013 оны 10 дугаар сар хүртэл үлдээхээр шийдвэрлэсэн байна.

Эрүүгийн эрх зүйн шинэчлэлийн хүрээнд Хууль зүйн яамнаас боловсруулж байгаа багц хуулиудын нэг болох Гэмт хэргийн тухай хууль, Зөрчлийн тухай хуулийн төсөлд мөнгө угаах эсхүл терроризмыг санхүүжүүлэх гэмт хэргээр хуулийн этгээдэд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай заалт шинээр орсон. 2013 оны 5 дугаар сарын 31-нд УИХ-аар батлагдсан Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх хуулийн шинэчилсэн найруулгын 7 дугаар зүйлд сэжигтэй гүйлгээний талаарх тодорхойлолт, Терроризмтэй тэмцэх тухай хуульд НҮБ-ын Аюулгүйн зөвлөлөөс гаргадаг хориг арга хэмжээний хүрээнд хөрөнгө битүүмжлэх тухай зүйлийг ФАТФ-ын стандартын дагуу тус тус оруулсан.

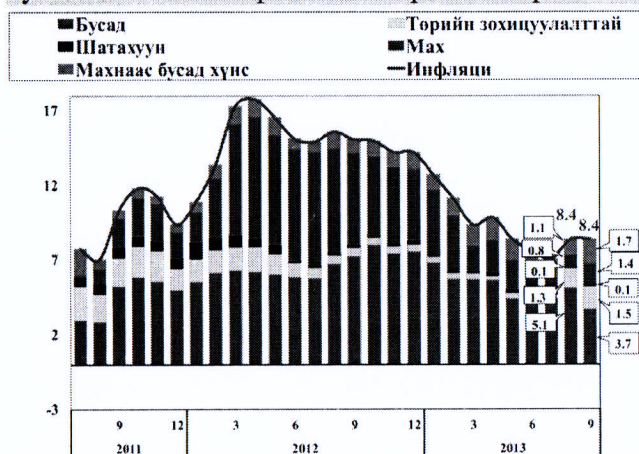
Хэрэв Монгол Улсын Засгийн газар терроризмтэй тэмцэх тухай хуулийн дагуу террористуудын хөрөнгийг царцаах, битүүмжлэхтэй холбоотой дэлгэрэнгүй журмыг 2013 оны 10 дугаар сарын 14-нд болох ФАТФ-ын хурлаас өмнө баталж амжвал манай улсын зэрэглэлийг сайжруулах асуудлыг дахин эргэж харах боломжтойг ФАТФ-аас мэдэгдсэн. Энэ журмыг ФАТФ-ын хурлаас өмнө баталж амжихгүй тохиолдолд Монгол Улс хар жагсаалтад орох эрсдэлтэй нөхцөл байдалд байна. Дээрх журмын төслийг 2013 оны 9 дүгээр сарын 2-ны өдөр Монголбанк боловсруулсан бөгөөд журмыг 2013 оны 10 дугаар сарын 10-ны өдрөөс өмнө Засгийн газраар батлуулах асуудлаар Хууль зүйн яам, Тагнуулын Ерөнхий газартай хамтран ажиллаж, тогтоосон хугацааны дотор журмыг батлуулсан тохиолдолд манай улсын үнэлгээг бууруулахгүй байх, ФАТФ-ын саарал жагсаалтад байх хугацааг дахин 5 сараар сунгуулах болзлыг ФАТФ-ын төлөөлөгч нараар гаргуулан ажиллаж байгаа болно.

Нэг. Макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх хүрээнд:

Зураг 1.1.1: Улаанбаатар хотын сарын ба жилийн инфляци

Жилийн инфляци 2013 оны 8 дугаар сард улсын хэмжээнд **9.9** хувь, Улаанбаатар хотод **8.4** хувь байгаа нь инфляцийн зорилтот түвшинтэй ойр байна. Харин 2013 оны 10 дугаар сард 2.9

бараа, үйлчилгээ 0.2 нэгж хувиар өссөн бол бусад бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийн жилийн инфляцид эзлэх хувь хэмжээ 1.4 нэгж хувиар буурсан байна. Үүний гол шалтгаан нь согтууруулах ундаа, тамхины бүлгийн үнийн өсөлтийн нөлөө арилсантай холбоотой.

2012-2013 оны төрийн мөнгөний бодлогын үр дүн, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай
ЗХС-ийнх 9 р дүгээр сарын Нэрлийн баар, бүтээгдэхүүний нийцлэг (8440) хувиараа хугацааны
хөгөл байх; ийнхур бүтээгдэхүүн өртөмжөөрээ буудч барааны бүтээгдэхүүний чиглэлээрхүүн Ойг
өөрийн гэхинжүүдийг бабураагаад өөрөөр болбосон байна, Тухайнбал, доторын улсааар
улсын хэмжээн 3. болон Хуанбаатар тус бүр 2012 он байнаут (Эрээрц карг байна, 1418 хувь эсий
хувий байсан бол инф-оны 2 зүгээр уард эмж хувь 8.6 хувь биурсаартай харгалз 5 боодом 1.8 махин
буурагдайна болон магнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүний эзлэх хувь тус бүр 0.6 нэгж
хувиар,

12

Жилийн инфляци 2013 оны 9 дүгээр сард улсын хэмжээнд **9.9** хувь, Улаанбаатар хотод **8.4** хувь байгаа нь инфляцийн зорилтот түвшинтэй ойр байна. Харин 2013 оны 8 дугаар сард 2.6 хувь болж өсөөд байсан Улаанбаатар хотын сарын инфляци 9 дүгээр сард 1.2 хувь болж буурчээ. Сарын инфляцийн дийлэнх нь хүнснээс бусад бараа, үйлчилгээ, боловсролын үйлчилгээний үнийн өсөлттэй холбоотой байна.

мжжэнд 9.9 хувь, Улаанбаатар хотод 8.4 хувь байна. Харин 2013-2015 онд Улаанбаатар хотын инфляци дүн сард 1.2 хувь бийж бусад бараа, үйлчилгээний үнийн мах, махан бүтээгдэхүүн 1.4, махнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүн 1.7, шатахуун 0.1, төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээ 1.5, бусад бараа, үйлчилгээ (зурагт улаанаар тэмдэглэгдсэн) 3.7 нэгж хувийг тус тус бүрдүүлж байна. (Зураг 1.1.2). Бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийн инфляцид эзлэх хувь хэмжээг өмнөх 8 дугаар сартай харьцуулахад мах, махан бүтээгдэхүүн болон махнаас бусад хүнсний бүтээгдэхүүний эзлэх хувь тус бүр 0.6 нэгж хувиар, төрийн зохицуулалттай

Инфляцийн хэтийн хандлага нь зорилтот түвшинтэй нийцтэй байсан, эрэлтийн шалтгаантай инфляцийн дарамт буурч, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн нөлөөлөл багассан, улсын төсвийн зардал нь орлоготойгоо уялдаж бага байсан, гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр амжилттай хэрэгжиж үр дүнд хүрсэн, инфляци буурч, энэ оны зорилтот түвшний орчимд байсан зэрэг нь мөнгөний бодлогын хүүг бууруулах нөхцөлийг бүрдүүлсэн юм.

Иймд, Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл 2013 оны эхнээс мөнгөний бодлогын хүүг 3 удаа, нийтдээ 2.75 нэгж хувиар бууруулан **10.5** хувь болгоод байна. Бодлогын энэхүү арга хэмжээ нь мөнгө, зээлийн өсөлтийг тогтворжуулах, санхүүгийн салбарын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, эдийн засгийн идэвхжлийг дэмжихэд эерэгээр нөлөөллөө. Гэхдээ мөнгөний бодлогоор эдийн засгийн идэвхжилийг үүнээс илүү дэмжихэд гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын орчны тодорхой бус байдал 2012 оноос эхлэн үргэлжилсээр байсан нь гол хязгаарлалт болж байв. Үүнийг Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөлөөс 2013 оны 1, 4, 6 дугаар саруудад гаргасан мэдэгдлээрээ тогтмол анхааруулж байсан юм.

Сүүлийн 19 сард гадаад худалдааны нөхцөл 23 хувиар муудаж, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт 2012 онд 5, 2013 онд 47 хувиар тус тус буурч, санхүүгийн эх үүсвэр хомсдож, гадаад цэвэр актив мөн хугацаанд Чингис бондын хөрөнгийг оруулахгүй тооцвол 1.2 тэрбум ам.доллараар буураад байна. Санхүүгийн эх үүсвэр гадагшилж зээлийн тасалдал бий болох эрсдэл өндөр үед улсын төсвийн орлого төлөвлөсөн хэмжээнд хүрэхгүйгээс төсөв хумигдаж, эдийн засгийн өсөлт удаашрах, улмаар уналтад орох хүндрэл тулгарахаар байлаа. Үүний эсрэг Монголбанк сүүлийн 11 сарын турш мөчлөг сөрсөн бодлого хэрэгжүүлж, мөнгөний нийлүүлэлтийг шаардлагатай тухай бүр хувийн хэвшлээр дамжуулан, тодорхой хөтөлбөрийн хүрээнд нэмэгдүүлж ирсний үр дүнд иргэдийн бодит орлогыг хамгаалж, бодит секторын идэвхжилд дэмжлэг үзүүлэн, эдийн засаг хумигдах сөрөг нөлөөллийг саармагжуулсан болно.

Эрсдэлээс урьдчилан сэргийлсэн, мөчлөг сөрсөн макро бодлогын хүрээнд Монголбанкнаас бодлогын дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлсэн юм. Үүнд:

- “Гол нэрийн бараа бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах” хөтөлбөрийг Засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлж, нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг эрс бууруулж, эдийн засаг дахь бүтээмжтэй төгрөгийн нийлүүлэлтийг тухай бүр нэмэгдүүлэн, эдийн засгийн бодит секторт дэмжлэг үзүүлж, санхүүгийн болон макро эдийн засгийн болзошгүй хямралаас сэргийлэв.
- Банкны салбарын чадавхийг сайжруулж хамгаалах, санхүүгийн тогтворгүй байдал бий болох эрсдэлээс сэргийлэх зорилгоор банкуудад 900 тэрбум төгрөгийн хадгаламжийг тодорхой үе шаттай байршуулав². Банкууд уг эх үүсвэрийг эдийн засгийн бодит секторт ажлын байр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг нэмэгдүүлэх зээл болгон гаргаснаар зээлийн тасалдал бий болох эрсдэлээс сэргийлж, бизнесийн идэвхжилтийг дэмжин, эдийн засгийн бодит өсөлтөд дэмжлэг болж байна.
- Дотоодын макро эдийн засгийн орчин, мөнгөний зах зээлийн хөгжлийн шаардлага, мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх олон улсын шилдэг туршлагад суурилан хүүний коридорыг шинээр нэвтрүүлэв. Ингэснээр богино хугацаат хүүг илүү үр дүнтэй удирдан, хэлбэлзлийг нь бууруулах, хүүний сувгийн нөлөөллийг сайжруулах, мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийн ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, банк хоорондын зах илүү үр ашигтай ажиллах, Төв банкны үнэт цаасны хэмжээ буурах, Монголбанкнаас банкуудын авах санхүүжилтийн хүү буурах, эдийн засгийн идэвхжилд эерэгээр нөлөөлөх зэрэг олон талын ач холбогдолтой боллоо.
- “Гадаад худалдааг дэмжих, экспортыг урамшуулах механизмыг бий болгох замаар экспортын болон эдийн засгийн бүтцийг төрөлжүүлэх бодлогын санал”-ыг боловсруулж Засгийн газарт хүргүүлэн, тусгайлсан хөтөлбөр боловсруулах чиглэлд хамтран

² Энэ нь “Чингис” бондын хөрөнгө бус, Монголбанкны өөрийн эх үүсвэр.

ажиллалаа. Уг бодлогын саналд ашигт малтмалын бус салбарын экспортыг дэмжих механизм, институциональ бүтэц, санхүүжилтийн схемийг цогцоор нь шийдвэрлэхэд чиглэсэн бодлого, арга хэмжээг тусгасан бөгөөд үүний үр дүнд Засгийн газар “Экспортыг дэмжих хөтөлбөр”-ийг баталж, хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна.

- “Хөдөөг хөгжүүлэх, орон нутаг дахь бизнесийг дэмжих бодлогын санал”-ыг боловсруулж Засгийн газарт хүргүүлэн, тусгайлсан хөтөлбөр боловсруулах чиглэлд хамтран ажиллалаа. Уг бодлогын саналд: (i) аймаг, сум бүрийн онцлог, давуу талыг судалсны үндсэн дээр тухайн орон нутагт “брэнд” бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлж, тогтвортой ажлын байр бий болгох, (ii) орон нутаг дахь суурь бүтцийн шаардлагатай хөрөнгө оруулалтыг хийх, (iii) орон нутаг дахь тээвэр, логистикийг хөгжүүлж, бараа, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний өртгийг бууруулах, (iv) орон нутагт ажиллахад Улаанбаатарт ажиллахаас илүү таатай нөхцөл (цалин урамшуулал, амьдрах нөхцөлийн оновчтой схем) бүрдүүлэх замаар хот руу ирэх урсгалыг багасгаж, хотоос орон нутагт чиглэсэн урсгалыг бий болгох, (v) орон нутаг дахь банк, санхүүгийн үйлчилгээний өртгийг бууруулах, шинэ бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нэвтрүүлэх, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, иргэдийн санхүүгийн боловсролыг дээшлүүлэх зэрэг арга хэмжээг хамтад нь хэрэгжүүлэх замаар санхүүгийн үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн бодлого, арга хэмжээг тусгасан. Үүний үр дүнд Засгийн газар “Хөдөөгийн бизнесийг дэмжих хөтөлбөр”-ийг батлахаар ажиллаж байна.
- Засгийн газрын үнэт цаасыг анхдагч болон хоёрдогч зах зээлд арилжаалах нөхцөлийг бүрдүүлж, арилжааг тогтмол зохион байгуулав. Ингэснээр улсын төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх болон урт хугацааны зорилтот төсөл, хөтөлбөрийг эрсдэлийн боломжит түвшинд, хамгийн бага зардалтайгаар санхүүжүүлэх, Засгийн газрын үнэт цаасны зах зээл, улмаар хөрөнгийн зах зээлийг хөгжүүлэх, Засгийн газрын үнэт цаасны буюу төгрөгийн өгөөжийн муруйг бий болгох, төсөв, мөнгөний бодлогын харилцан уялдааг хангах зэрэг ач холбогдолтой байна.
- Холбогдох хууль эрх зүйн орчинг шинэчлэх арга хэмжээг хэрэгжүүллээ. Үүнд: Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хууль, Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль эрх зүйн шинэчлэл, Банкны зээлийн барьцаа хөрөнгөтэй холбоотой эрх зүйн шинэчлэл зэрэг болно.
- Төсвийн тогтвортой байдлыг тууштай хангасан орчинд мөнгөний бодлогоор эдийн засгийн бодит секторуудыг дэмжих, эдийн засагт дутагдалтай байгаа мөнгөний нийлүүлэлтийг санхүүгийн болон макро эдийн засгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан үе шаттай хийх, ингэхдээ тодорхой зорилтот хөтөлбөрүүдийн хүрээнд инфляцийг бууруулах, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хадгалах, бодит секторыг дэмжих, эдийн засагт дотоодын үйлдвэрлэл, ажлын байр, бүтээмж бий болгоход чиглэсэн бодлогыг үргэлжлүүлж байна.
- Орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгох хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлснээр дундаж давхаргын хуримтлалыг нэмэгдүүлэх замаар эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн зорилтыг хангах үндсэн нөхцөлийг бүрдүүллээ. Ингэснээр эдийн засаг дахь урт хугацаатай төгрөгийн эх үүсвэр, хуримтлалыг нэмэгдүүлж, санхүүгийн салбар дахь хэрэглээний шинжтэй зээлийг багасгах, дундаж давхаргад зориулагдсан чанартай ажлын байрыг олноор нь бий болгодог үйлдвэрлэлийн зээлийг, тэр дундаа барилга, боловсруулах үйлдвэрлэл, тээвэр болон агуулахын салбар дахь зээлийг нэмэгдүүлэх бодлого баримтлан ажиллаж байна.
- Монгол Улсын эдийн засагт тулгарч буй хүндрэл, бэрхшээл, түүнийг шийдвэрлэх арга замын талаарх илтгэл, судалгаа, шинжилгээ, Төрийн мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийн тухай танилцуулгыг 2013 оны эхнээс Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл, УИХ-ын Эдийн засгийн байнгын хороо, Засгийн газар, Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлд хэлэлцүүлж, холбогдох байгууллагуудад шаардлагатай мэдээлэл, авах арга хэмжээний саналыг хүргүүлж, хамтран ажиллалаа.

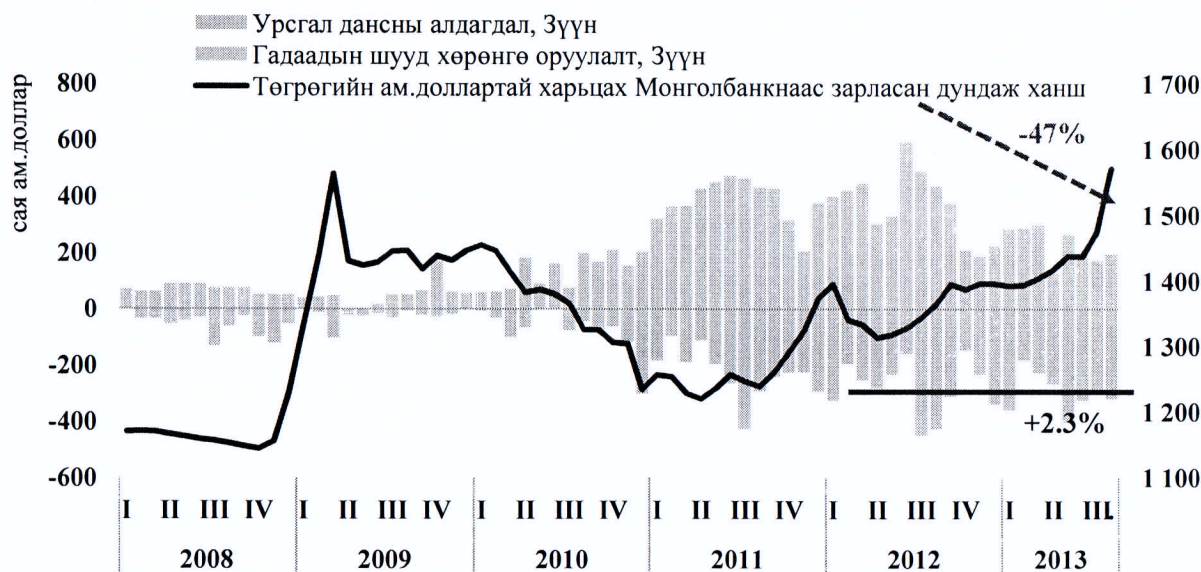
1.2. Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж, уян хатан тогтох зарчмыг үргэлжлүүлэн баримтална.

Төв банкны тухай хуулийн 22.2-т “Монголбанк гадаад валюттай харьцах төгрөгийн ханшийн бодлогыг тодорхойлж, хэрэгжүүлэхдээ ханш нь чөлөөтэй бөгөөд бодитой байх, төгрөгийн тогтвортой байдал болон үндэсний эдийн засгийн тэнцвэртэй хөгжлийг хангах зарчмыг баримтална” гэж заасны дагуу Монголбанкнаас ханшийн бодлогыг хэрэгжүүлдэг.

Монголбанк “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2013 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийг удирдлага болгон, төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцтэйгээр уян хатан тогтож байх нөхцөлийг ханган ажиллаж байгаа бөгөөд валютын ханшийн огцом хэлбэлзлийг бууруулах зорилгоор валютын захад шаардлагатай тухай бүр оролцож байна.

Урсгал дансны алдагдлыг гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтаар бүрэн санхүүжүүлж ирсэн сүүлийн жилүүдийн хандлага 2013 онд эрс өөрчлөгдлөө. Тухайлбал, урсгал дансны алдагдал энэ оны эхний 8 сарын урьдчилсан гүйцэтгэлээр 2.3 хувиар өссөн байхад гадаад худалдааны нөхцөл муудаж, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт өнгөрсөн оны мөн үеэс 47 хувиар буурсан нь төлбөрийн тэнцэл, валютын захын дарамтыг нэмэгдүүлж, төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш сулрахад нөлөөлсөн суурь хүчин зүйл болсон юм.

Зураг 1.2.1 Төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш ба гадаад секторын үндсэн үзүүлэлтүүд

Эх сурвалж: Монголбанк

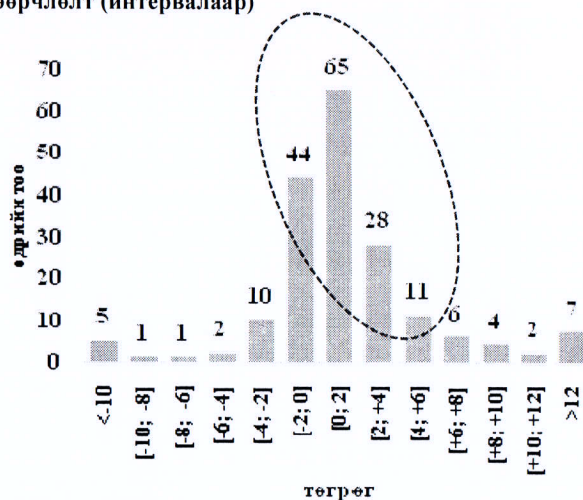
Оны эхнээс 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийг дуусталх хугацаанд төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш нэг өдөрт хамгийн ихдээ 1.29 хувиар чангарч, 1.69 хувиар суларч, өдөрт ногдох дундаж хэлбэлзэл нь 0.22 хувь байна. Мөн хугацаанд ханшийн өдрийн хэлбэлзэл нийт өдрийн 77 хувьд нь 0-4 төгрөг, үлдсэн 20 хувьд нь хамгийн ихдээ 1.69 хувиар хэлбэлзжээ. Ханшийн нэг өдөрт ногдох дундаж хэлбэлзэл 0.22 хувь байгаа нь 2012 оны мөн үеэс 0.06 хувиар их, 2011 оны мөн үеэс 0.02 хувиар бага байна (Зураг 1.2.2).

Төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханш нь 2013 оны эхнээс 19 хувиар суларсан байна. Үүний 7 хувь нь оны эхний 7 сард, харин 12 хувь нь 8 дугаар сарын 1-нээс хойшхи 2 сарын хугацаанд зах зээлийн сөрөг хүлээлттэй уялдан гарсан өөрчлөлт болно. Нэрлэсэн ханш суларсан нь гадаад худалдааны нөхцөл муудсан, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт огцом буурсан, гадаад валютын орох урсгал эрс татарсантай нийцтэй байгаа юм.

Монголбанк валютын дуудлага худалдааг долоо хоног бүрийн Мягмар, Пүрэв гаригт тогтмол зохион байгуулж ирлээ. Валютын эрэлт, нийлүүлэлтийн богино хугацааны, түр зуурын шинжтэй зөрүүг багасгах, ханшийн огцом хэлбэлзлийг зөөлрүүлэх, захад оролцогчдын хүлээлтийг тогтворжуулах зорилгоор Монголбанк оны эхнээс нийт 76 удаагийн валютын дуудлага худалдааг зохион байгуулж, шаардлагатай зохицуулалтыг тухай бүр хийсний үр дүнд гадаад зах зээлийн дотоодын эдийн засаг дахь сөрөг нөлөөллийг зөөлрүүлж, гадаад худалдаа, эдийн засаг дахь зайлшгүй шаардлагатай тохиргоо хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлэн, валютын ханшийн хямралын эрсдэлээс сэргийлэв. Мөн шаардлагатай үед ам.доллар, юанийн спот захад оролцох нөхцөлийг бүрдүүлэн ажилласны зэрэгцээ төгрөг-ам.долларын болон төгрөг-юанийн своп, форвард хэлцлүүдийг банкуудтай хийж байгаа нь валютын захын тогтвортой байдлыг хангах, банкуудын валютаар төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг хангахад дэмжлэг үзүүлэх, спот захад үзүүлэх дарамт, ачааллыг бууруулах, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах зэрэг ач холбогдолтой болж байна.

Монголбанкны зохицуулалт, оролцооны үр дүнд 2013 оны 2 дугаар сараас энэ оны 7 сар хүртэлх хугацаанд валютын зах тогтвортой, ханшийн хэлбэлзэл маш бага түвшинд байсан (Зураг 1.2.1). Гэтэл энэ оны 7 дугаар сарын гадаад валютын урсгал огцом муудсан, мөн сарын сүүл үеэс зах зээлд олон тооны сөрөг мэдээлэл, мэдэгдлүүд гарсан, зах зээлийн болон олон нийтийн хүлээлт сөрөг чиглэлд огцом өөрчлөгдөн, *“валютын урсгал эрс сайжирна, Оюу толгой, Таван толгой төслүүд хэрэгжсэнээр иргэдийн амьдрал сайжирна”* гэсэн их итгэл, хүлээлт алдарсантай уялдан валютын ханшийн хэлбэлзэл огцом өссөн юм (Зураг 1.2.3).

Зураг 1.2.2 Төгрөгийн ам.доллартай харьцах ханшийн өөрчлөлт (интервалаар)

Эх сурвалж: Монголбанк

Зураг 1.2.3. Монголбанкнаас зарласан ханшийн хэлбэлзэл /2013 оны 7-9 сар/

Эх сурвалж: Монголбанк

Монголбанк төрийн мөнгөний бодлогод заасан чиг үүргийнхээ дагуу валютын захад оролцож, шаардлагатай зохицуулалтыг тухай бүр хийсэн, валютын урсгал 9 дүгээр сараас өмнөх

саруудтай харьцуулахад бага зэрэг сайжирсан, валютын захын хүлээлтэд эерэгээр нөлөөлөх хэд хэдэн үйл явдал өрнөж, эерэг мэдээллүүд гарснаар ханшийн хөөс арилж, валютын зах тогтворжоод байна (Зураг 1.2.3). Гэхдээ төгрөгийн гадаад валюттай харьцах нэрлэсэн ханш сулрахад нөлөөлж байгаа эдийн засгийн суурь хүчин зүйлст мэдэгдэхүйц өөрчлөлт төдийлөн гараагүй байна.

Энэ оны 9 дүгээр сарын байдлаар төгрөгийн нэрлэсэн үйлчилж буй ханш (NEER) 14.8 хувиар суларч, бодит үйлчилж буй ханш (REER) 8 дугаар сарын байдлаар 5.1 хувиар суларсан үзүүлэлттэй байна. Нэрлэсэн ханш суларсантай уялдан төгрөгийн бодит үйлчилж буй ханш нь урт хугацааныхаа тэнцвэрт түвшний орчимд ирсэн нь импортыг орлох дотоодын үйлдвэрлэл, экспортыг дэмжин, үр ашиггүй, тэвчиж болох импортыг бууруулах, гадаад секторын эрсдэл, төлбөрийн тэнцлийн дарамтыг багасгах, улмаар эдийн засгийн өрсөлдөх чадвар, урт хугацааны дархлааг сайжруулах боломжийг бүрдүүлж байна³.

2013 оны эхний 9 сарын байдлаар импорт 8 хувиар, хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний импорт 9 хувиар, гадаад худалдааны алдагдал 14 хувиар тус тус буурсан эерэг өөрчлөлт гарчээ.

Гадаад зах зээлд өрсөлдөх чадвартай, импортыг орлох дотоодын үйлдвэрлэлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжсэн, чанартай ажлын байр бий болгоход чиглэсэн, үндэсний хуримтлалыг урамшуулсан мөнгөний бодлогыг Монголбанк үргэлжлүүлэх бөгөөд ханшийн бодлогыг үүнтэй нийцтэйгээр хэрэгжүүлнэ.

1.3. Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагааны бие даасан, хараат бус байдлыг хангах, нээлттэй ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх, мөнгөний бодлогын үндсэн зорилтын хэрэгжилтийг олон нийтэд тогтмол тайлагнах замаар Төв банкны хариуцлагыг сайжруулна.

Мөнгөний бодлогын бие даасан, хараат бус байдлыг хангах, бодлогын шийдвэр гаргах үйл явцыг сайжруулах чиглэлд гарсан чухал дэвшил нь 2012 оны 10 дугаар сарын 26-ны өдөр Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл (МБЗ)-ийг Монголбанкнаас томилогдсон 8 гишүүн, төрийн байгууллага, их сургууль буюу академи, хараат бус судлаачдыг төлөөлсөн 5 гишүүн, нийт 13 гишүүнтэйгээр шинээр байгуулсан явдал юм. Ингэснээр тус зөвлөл нь мөнгөний бодлогын саналыг батлагдсан журмын дагуу 2-3 удаагийн хуралдаанаар хэлэлцэж, асуудлыг тал бүрээс нь авч үзсэн мэтгэлцээний үр дүнд бодлогын шийдвэр гаргадаг, шийдвэрийг хэвлэлийн хурал, мөнгөний бодлогын мэдэгдлээр олон нийтэд нэн даруй мэдээлж, гаргасан шийдвэрийн үндэслэлийг тайлбарладаг, хуралдааны протоколыг нийтэд танилцуулдаг болсон. МБЗ нь тайлант хугацаанд 4 удаа мөнгөний бодлогын шийдвэрийг гаргав. МБЗ-ийн ажиллах журамд заасны дагуу хэвлэлийн хурал болсноос хойш 14 хоногийн дотор мөнгөний бодлогын зөвлөлийн хурлын тэмдэглэлийн товчлолыг гарган Монголбанкны цахим хуудсанд байршуулж олон нийтийн хүртээл болгов. Түүнчлэн шаардлагатай тохиолдолд цаг үеийн асуудлаар хэвлэлийн бага хурлыг тухай бүр зохион байгууллаа.

Монголбанкнаас хэрэгжүүлж буй бодлогыг олон улсын болон дотоодын хурал, зөвлөгөөн, семинар, сургалтаар тайлбарлан таниулж, санхүүгийн зах зээлд оролцогчид, судлаачид, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудын санал, шүүмжийг хүлээн авч, бодлого, үйл ажиллагаандаа тусгаж ажиллалаа. Мөнгөний бодлогын хэрэгжилтэд Төв банкны нээлттэй, ил тод байдал чухал үүрэгтэй тул Монголбанкнаас олон нийттэй харилцах үйл ажиллагааг сайжруулан, мөнгөний бодлогын хэрэгжилтийг нийтэд ил тод, тогтмол тайлагнах замаар иргэд, олон нийтийн зүгээс бодлогын үр дүнд итгэх итгэлийг бэхжүүлэв.

³ Жишээ нь, 2012 оны эхний 8 сард хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүний импорт 22 хувийн өсөлттэй байсан бол 2013 онд 6 хувиар буураад байна. 2013 оны 6 дугаар сард 50 хувиар буураад байсан нүүрсний экспорт 8 сарын байдлаар 44 хувийн бууралттай болж, ялимгүй сэргэх хандлага ажиглагдаж эхлээд байна.

Монголбанкны цахим хуудсаар дамжуулан цаг үеийн болон графикт мэдээ мэдээллийг тухай бүр олон нийтэд хүргэх ажлыг зохион байгуулахын зэрэгцээ “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр”-ийн хэрэгжилтийн явцын талаарх мэдээллүүдийг цахим хуудас, хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслүүдээр тухай бүр мэдээлж, ярилцлага, тодруулга, тайлбар өгөх ажлыг үргэлжүүлсэн. Мөн Twitter, facebook зэрэг хэрэгслүүдэд Монголбанкны мэдээ мэдээллийг тогтмол байршуулан ажилласан болно.

Олон нийтийн мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор Монголбанкнаас мөнгөний бодлогын үндсэн зорилт, чиглэл, үйл ажиллагаа, ил тод байдал, бодлогын харилцан уялдаа, макро эдийн засаг, санхүүгийн суурь ойлголт зэрэг өргөн хүрээтэй асуудлаар олон нийт болон хэвлэл, мэдээллийн ажилтнуудад зориулсан цуврал сургалт, эрдэм шинжилгээний хурал, зөвлөгөөнийг тогтмол зохион байгуулж, хэрэгжүүлж буй бодлоготой холбоотой бүхий л эрх зүйн баримт бичиг, журам, заавар, судалгааны ажил, тайлан, мэдээлэл, статистик мэдээ, хэвлэмэл бүтээгдэхүүнийг Монголбанкны цахим хуудаст байршуулан нийтэд танилцуулж ажиллав. Тухайлбал, их дээд сургуулийн оюутан залуусыг Төвбанкны үйл ажиллагаатай танилцах экскурсын хүрээнд МУИС болон СЭЗДС-ийн оюутнуудыг Монголбанкинд зочлуулж Эрдэнэсийн сан үзүүлэн Монголбанкны түүхэн замнал, үйл ажиллагаатай танилцуулах, сэтгүүлчдэд тогтмол давтамжтайгаар сургалт зохион байгуулах, их дээд сургууль, бусад байгууллагуудад лекц унших, уулзаж мэдээлэл өгөх зэрэг ажлыг тогтмол зохион байгуулж байна.

Хоёр. Санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх хүрээнд:

2.1. Банкны салбарын тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх хүрээнд банкуудын өөрийн хөрөнгө, төлбөрийн чадварыг нэмэгдүүлэн салбарын эрсдэл даах чадварыг дээшлүүлнэ.

Банкуудын эрсдэл даах чадварыг дээшлүүлж, хувьцаа эзэмшигчдийн санхүүгийн хариуцлагыг өндөржүүлэх зорилгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2011 оны 7 дугаар сарын 8-ны өдрийн 404 дүгээр тушаалаар банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн доод хэмжээг 2 дахин нэмэгдүүлж 16 тэрбум төгрөг болгосон бөгөөд энэхүү шаардлагыг бүх банкууд хангаж ажиллалаа.

2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны байдлаар банкны системийн нийт актив 17.1 их наяд төгрөг, зээлийн үлдэгдэл 9.6 их наяд төгрөг, өөрийн хөрөнгө 446.6 тэрбум төгрөгт хүрчээ. Банкны системийн өөрийн хөрөнгийн харьцаа 15.7 хувь, нэгдүгээр зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгийн харьцаа 11.3 хувь болж төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын харьцаа 42.6 хувьд хүрсэн байна.

Банкуудын зээлийн эрсдэлийг бууруулах ажлын хүрээнд банкуудад газар дээр нь хийх шалгалтын давтамжийг нэмэгдүүлэхийн зэрэгцээ төвлөрөл ихтэй, холбогдох этгээдийн зээлүүдийг шалган тогтооход илүү анхаарал хандуулж, тогтоосон хязгаарлалтуудыг зөрчсөн тохиолдолд хууль тогтоомжид заасан арга хэмжээг тухай бүр авч ажиллаж байна.

Банкны системийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор газар дээр хийх хяналт шалгалтыг хуваарийн дагуу гүйцэтгэж, 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийн байдлаар бүх банкуудад давхардсан тоогоор нийтдээ 15 удаагийн иж бүрэн болон хэсэгчилсэн шалгалт явуулж үнэлгээ дүгнэлт гарган, холбогдох үүрэг даалгавар өгч, биелэлтэд хяналт тавин ажиллалаа. Үүнээс гадна газар дээрх шалгалтыг банкны эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог үнэлэх чиглэлд түлхүү хандуулж, банкны эрсдэлийн үнэлгээний аргачлал нь оновчтой эсэх, хүлээж болзошгүй эрсдэлийг бууруулах бодлого нь үр дүнтэй эсэх, дотоод хяналтын систем нь хангалттай эсэх зэрэгт үнэлгээ өгч байна.

2013 оны 7 сард Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар Хадгаламж банкинд эрх хүлээн авагч томилж, банкны зарим актив, пассив хөрөнгийг Төрийн банкинд шилжүүлсний үр дүнд

Хадгаламж банкны 1.7 сая харилцагч, хадгаламж эзэмшигчдийн хөрөнгийг эрсдэлээс хамгаалж, нийт банкны системийн тогтвортой байдлыг хадгалж системийн төлбөрийн чадварт хүндрэл учруулаагүй арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн болно.

Болзошгүй хямралын үед банкуудын авч хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг банк тус бүрээр гаргуулан нэгтгэсэн бөгөөд уг төлөвлөгөөнд банкууд хямрал тохиох үндэс суурь, хямралын дохиог хэрхэн таньж мэдэх, үүссэн хямралын төрөл тус бүрт авах арга хэмжээг тусгасан болно. Ингэснээр банкууд хямралын үеийг урьдчилан мэдэж шаардлагатай арга хэмжээг авснаар банкны системийн тогтвортой байдлыг хадгалж, банкуудын хэвийн үйл ажиллагааг алдагдуулахгүй нөхцөлийг бүрдүүлэх болно.

Үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн А/176 дугаар тушаалаар баталсан “Банкны өөрийн хөрөнгөд дэмжлэг үзүүлэх түр журам”-ын хэрэгжилтийг хөтөлбөрт оролцогч банк тус бүрээр хянаж, холбогдох үүрэг даалгавар өгч ажиллаж байгаа болно.

2.2. Олон улсад мөрдөгдөж байгаа хяналт шалгалтын зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслийг банкны салбарын үйл ажиллагааны онцлогтой уялдуулан эрсдэлд суурилсан хяналт шалгалтыг боловсронгуй болгоно.

Монголбанкнаас хяналт шалгалтын талаар 2018 он хүртэл баримтлах дунд хугацааны стратегийн баримт бичгийг олон улсын байгууллагуудаас өгсөн зөвлөмж, олон улсад нийтээр мөрдөх хэм хэмжээг үндэслэн боловсруулсан болно. Уг стратегийн хүрээнд банкны үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг боловсронгуй болгож, эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтын арга, аргачлалыг нэвтрүүлж эхлэх юм.

2013 оны 3 дугаар сард хянан шалгагчдад зориулан олон улсын зөвлөхтэй хамтран Базел стандарт, Макро зохистой бодлогын талаарх гүнзгийрүүлсэн сургалтыг зохион байгуулсан бөгөөд олон улсын стандартад орсон сүүлийн үеийн шаардлагуудыг хэрхэн нэвтрүүлэх талаар хэлэлцүүлэг өрнүүлж, санал солилцсон болно.

Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн үйл ажиллагааг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартад нийцүүлэн боловсронгуй болгох зорилгоор банкуудын мөрдөж буй “Нягтлан бодох бүртгэлийн багц материал”-ыг шинэчлэн боловсруулаад байна. Цаашид олон улсын стандартыг хэрэгжүүлэх стратеги, үр нөлөөллийн судалгаанд үндэслэн 2014 оноос банкуудад мөрдүүлэхээр төлөвлөж байна.

Нийгмийн дундаж давхаргад зориулсан чанартай ажлын байрыг бий болгох барилга, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр ба агуулахын салбарыг хөгжүүлэх Засгийн газар, Монголбанкнаас хэрэгжүүлж буй бодлогыг банкны санхүүжилтээр дэмжих, тэдгээрийн өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үнэлгээ, эрсдэлийн түвшинг оновчтой тодорхойлох зорилгоор “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлт тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д дээрх салбаруудын эрсдэлээр жигнэх хувийг бууруулж банкуудаар мөрдүүлж эхэллээ.

Бизнесийн байгууллагын үйл ажиллагаа тэлэхийн хэрээр банкны байгууллага оролцсон санхүүгийн нэгдлүүд нэмэгдэх хандлагатай байгаагаас тухайн санхүүгийн нэгдлүүдэд нэгдсэн байдлаар хяналт шалгалт хийх тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлага бий болж байна. Иймд Монголбанкнаас нэгдсэн хяналт шалгалтын журмын төслийг боловсруулж Санхүүгийн зохицуулах хороотой хамтран туршилтаар зарим банк санхүүгийн нэгдэлд шалгалт хийсэн бөгөөд гарсан үр дүнг журмын төсөлд тусгахаар ажиллаж байна.

Банкны зохистой засаглалыг сайжруулах, хөгжүүлэх, түүнийг үнэлэх аргачлалыг боловсронгуй болгох үүднээс “Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам”-ыг шинэчлэн боловсруулж банкуудаар мөрдүүлэх ажлыг эхлүүлээд байна.

Банкны үйл ажиллагааны цар хүрээ өргөжиж байгаатай уялдан “Банкны зөвшөөрлийн журам” болон “Банкны нэгжийн журам”-ыг хууль эрх зүйн шинэчлэл, зах зээлийн нөхцөл байдал болон Монголбанкнаас баримтлах бодлогод нийцүүлэн шинэчилж байна.

2.3.Зээлийн үйл ажиллагааны эрсдэлийг бууруулах, улмаар зээлийн хүү буурах нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор барьцаа хөрөнгийн эрх зүйн орчныг шинэчилнэ.

Зээлийн үйл ажиллагааны эрсдэлийг бууруулах, улмаар зээлийн хүү буурах нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор банкны зээлийн барьцаа хөрөнгийн эрх зүйн орчинг шинэчлэх хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны А-155 тоот тушаалаар “Зээлийн барьцааны эрх зүйн орчинг сайжруулах” ажлын хэсгийг байгуулсан. Ажлын хэсгээс “Иргэний хууль”, “Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль”, “Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль”, “Үл хөдлөх эд хөрөнгийн барьцааны тухай хууль”-д нэмэлт өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулж, Улсын дээд шүүх болон Хууль зүйн яаманд хүргүүлэв.

Зээлийн мэдээллийн сангийн хамрах хүрээг өргөжүүлж, Хөдөлмөрийн яам, Монголын цахилгаан холбоо ТӨХК, Хөгжлийн банк, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Орон сууц санхүүжилтийн корпораци, Нийгмийн даатгалын ерөнхий газар, Зээлийн батлан даалтын сан, Татварын ерөнхий газар зэрэг төрийн байгууллагуудтай гэрээ байгуулан өр төлбөрийн мэдээллийг онлайн горимд харилцан солилцон ажиллаж байна.

Монголбанкнаас бичил санхүүгийн байгууллагуудыг зээлийн мэдээллийн санд бүрэн хамруулах ажлыг хийснээр 2013 оны 9 дүгээр сарын 20-ны өдрийн байдлаар нийт 13 банк, 128 бичил санхүүгийн байгууллага буюу 89 банк бус санхүүгийн байгууллага, 37 хадгаламж зээлийн хоршоо, 2 санхүүгийн түрээсийн компанитай мэдээлэл солилцож байна.

Гурав. Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц, түүний институцийг бэхжүүлэх хүрээнд:

3.1. Төрөөс мөнгөн хадгаламжид гаргах баталгааг хязгаарлагдмал хадгаламжийн даатгалын тогтолцоонд шилжүүлснээр төрд учрах эрсдэлийг бууруулж, банкны салбарын санхүүгийн сахилга бат, хариуцлагыг дээшлүүлнэ.

“Банкин дахь мөнгөн хадгаламжид баталгаа гаргах тухай” хуулийн үйлчлэх хугацаа 2012 оны 11 дүгээр сард дуусч улмаар Улсын Их Хурлын 2013 оны 1 дүгээр сарын 10-ны өдрийн нэгдсэн чуулганы хуралдаанаар Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуулийг баталсан болно. Ингэснээр төрөөс мөнгөн хадгаламжид баталгаа гаргах хэлбэрээс хязгаарлагдмал хадгаламжийн даатгалын тогтолцоонд шилжих эрх зүйн орчин бүрдсэн. Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуулийн дагуу хадгаламж эзэмшигчдийн 20 сая хүртэл төгрөгийн харилцах, хадгаламжийг даатгаж байгаа бөгөөд энэ нь нийт хадгаламж эзэмшигчдийн 99 хувийг хамарч байгаа болно.

Энэхүү хууль батлагдсантай холбоотойгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хамтарсан тушаалаар Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн үндэсний хороог үүсгэн байгуулж, уг хорооны ажлын нэгдсэн төлөвлөгөөг баталсан. Мөн 2013 оны 8 дугаар сард Хадгаламжийн даатгалын корпораци албан ёсоор нээлтээ хийж, үйл ажиллагаагаа эхлүүлэн ажиллаж байна. Монголбанк, Сангийн яам болон Санхүүгийн зохицуулах хороо хамтран Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн дүрэм, Хадгаламжийн даатгалын үндэсний хорооны ажиллах журам, Хадгаламжийн даатгалын корпорацийн бүтэц, орон тоо, ажил үүргийн хуваарийг боловсруулж батлуулан ажилласан.

Банкин дахь мөнгөн хадгаламжийн даатгалын тухай хуулийн хүрээнд банкуудын хадгаламжийн даатгалын улирлын хураамжийн аргачлалыг Монголбанк, Сангийн яамтай хамтран батлуулахаар хуульчилсан байгаа бөгөөд уг ажлын хүрээнд банкуудын эрдэлд суурилсан хадгаламжийн даатгалын хураамжийг тооцох аргачлалыг судалж байна.

3.2. Монгол Улсын төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган, төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийг 2013-2015 онд эрчимжүүлэх ажлын хүрээнд бэлэн бус төлбөрийн хэрэгслийн хэрэглээг нэмэгдүүлж, боловсронгуй болгоно.

- **Үндэсний брэнд “Т” картын хэрэглээг нэмэгдүүлэх, иргэний ухаалаг үнэмлэхийг төлбөр тооцоонд ашиглах боломжийн талаар судалгаа, санхүүжилтийн тооцоо хийх, хэрэгжүүлэх:**

Үндэсний брэнд “Т” карт хэрэглэгчдийн тоо эрчимтэй нэмэгдэж, 2013 оны эхний хагас жилийн байдлаар банкууд 453.5 мянган ширхэг “Т” картыг гаргасан байна. Иргэний ухаалаг үнэмлэхэд суурилсан үндэсний төлбөрийн “Т” картыг АТМ, ПОС, ПОБ төхөөрөмжөөр дамжуулан төлбөр тооцоонд ашиглах боломжийг иргэдэд олгох ажлын хүрээнд Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар болон Монголбанк харилцан тохиролцож “Хамтын ажиллагааны санамж бичиг” байгуулан ажиллаж байна. Тус санамж бичгийн хэрэгжилтийг удирдлагын түвшинд зохион байгуулж, хурдасгах үүднээс ажлын хэсэг байгуулах тухай Хууль зүйн яам (ХЗЯ) болон Монголбанкны хамтарсан тушаалын төслийг ХЗЯ-нд хүргүүлсэн болно. Түүнчлэн иргэний үнэмлэх нийлүүлэгч байгууллагатай уулзалт зохион байгуулах, техникийн шийдлийг судлахаар тохиролцсон. Мөн АХБ-ны санхүүжилтээр хэрэгжих “Төлбөрийн системийн шинэчлэл” төслийн хүрээнд иргэний ухаалаг үнэмлэхийг төлбөр тооцоонд ашиглах санхүүжилтийн эх үүсвэрийг оруулсан болно.

- **“Банксүлжээ” систем, бага дүнтэй төлбөрийн систем, картын нэгдсэн сүлжээ болон үнэт цаасны төлбөр тооцооны найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг хангаж ажиллах:**

“Банксүлжээ” систем, бага дүнтэй болон үнэт цаасны төлбөр тооцооны найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган ажиллаж байна. 2013 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс 2013 оны 9 дүгээр сарын 30-ны өдрийг дуусталх хугацаанд:

- ҮЦГТ-өөр нийт 891 тэрбум төгрөгийн дүнтэй 17.6 сая ширхэг картын гүйлгээ, 641 тэрбум төгрөгийн дүнтэй 12.5 сая ширхэг бага дүнтэй гүйлгээ,
- Банксүлжээ системээр 40.4 их наяд төгрөгийн дүнтэй 808.2 мянган ширхэг их дүнтэй гүйлгээ тус тус амжилттай боловсруулагдсан байна.

- **“Төлбөрийн системийн шинэчлэл” төслийг эхлүүлэх:**

“Төлбөрийн системийн шинэчлэл” төслийг Азийн хөгжлийн банк (АХБ)-ны хөнгөлөлттэй зээлээр санхүүжүүлэх тухай ТЭЗҮ-г боловсруулж, албан бичгийг ЭЗХЯ-нд хүргүүлсэн. 2013 оны 6 дугаар сарын 15-ны өдрийн Засгийн газрын хуралдаан, УИХ-ын холбогдох Байнгын хороодоор уг асуудлыг тус тус хэлэлцэж дэмжсэн болно. Мөн АХБ-наас 2013 оны 9 дүгээр сарын 5-6-ны өдрүүдэд “Төлбөрийн системийн шинэчлэл” төслийн зээлийн хэлэлцээрийг зохион байгуулж, хурлын протокол болон гэрээний төсөлд талууд гарын үсэг зурсан.

3.3. Банкны бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг үнэлэх олон улсын жишигт суурилсан аргачлалыг нэвтрүүлж эхэлнэ. Банк, санхүүгийн үйлчилгээг иргэдэд жигд хүртээмжтэй болгох, иргэдийн санхүүгийн суурь боловсролыг дээшлүүлэх арга хэмжээ авч ажиллана.

Банкуудын зээл, хадгаламжийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нөхцөл, шимтгэл, хураамжийн хэмжээг олон нийтэд тодорхой болгох, харилцагчийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор “Банкны хүү бодох аргачлал, хүү, шимтгэл, хураамжийн мэдээллийн ил тод байдлыг хангуулах журам”-ын төслийг боловсрууллаа.

Энэхүү журамд банкуудын ижил төстэй бүтээгдэхүүн үйлчилгээний ерөнхий нөхцөл, хүү, шимтгэлийн мэдээллийг Монголбанкны цахим хуудаст байршуулах, олон улсад түгээмэл хэрэглэгддэг зээлийн бодит өртөг тооцох аргачлал, түүнийг хэрхэн ашиглах зарчмыг тодорхойлох зэрэг зохицуулалтуудыг тусгасан. Уг журмыг мөрдөж эхэлснээр харилцагч санхүүгийн бүтээгдэхүүнийг оновчтой сонгох, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, шударга бус өрсөлдөөнийг хязгаарлах бололцоо бүрдэнэ. Иргэдийн санхүүгийн суурь боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор санхүүгийн үйлчилгээ, бүтээгдэхүүн, нэр томъёоны тайлбарыг агуулсан толь бичгийг боловсруулах ажлыг эхлүүлээд байна.

3.4. Үнэт цаасны зах зээл дэх мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг бий болгох, тэдгээрийг хөрөнгөөр баталгаажсан, Засгийн газрын болон орон нутгийн үнэт цаасны зах зээлд оруулах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

Үнэт цаасны зах зээл дэх мэргэжлийн хөрөнгө оруулагчдыг бий болгох, тэдгээрийг хөрөнгөөр баталгаажсан, Засгийн газрын болон орон нутгийн үнэт цаасны зах зээлд оруулах нөхцөлийг бүрдүүлэх, эрх зүйн орчинг сайжруулах ажлын хүрээнд Монголбанкнаас Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төсөлд зарчмын саналыг Эдийн засгийн хөгжлийн яам болон Хууль зүйн яаманд хүргүүлсэн билээ. УИХ-аас Үнэт цаасны зах зээлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг 2013 оны 5 дугаар сард баталсан болно.

Сангийн сайд, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 217/A161 дүгээр хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаас гаргах, арилжаалах журам”, 2013 оны 32/A21 дүгээр хамтарсан тушаалаар “Засгийн газрын үнэт цаасыг хоёрдогч зах зээлд арилжих журам”-ыг тус тус батлан хэрэгжүүлж байна.

3.5. Алт цэвэршүүлэлтэд олон улсын стандартыг нэвтрүүлэх чиглэлээр Засгийн газартай хамтран ажиллана.

Монголбанк дотоодын зах зээлээс алтыг төгрөгөөр худалдан авч, олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн байгууллагаар цэвэршүүлж мөнгөжүүлэн, гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэн ажилладаг. Алт олборлолтын хэмжээ 2012 онд 3.3 тоннд хүрсэн нь 2010 онтой харьцуулахад 1.2 тонноор нэмэгдсэн боловч дотооддоо алт цэвэршүүлэх үйлдвэр барихад хангалттай хэмжээнд хүрээгүй байна.

Алт олборлолтын хэмжээ жилд 25-30 тоннд тогтвортой байх нөхцөлд дотоодод алт цэвэршүүлэх үйлдвэр байгуулах нь техник, эдийн засгийн үндэслэлийн хувьд боломжтой гэж үздэг байна. Нөгөө талаар алт цэвэршүүлэх үйлдвэр байгуулах асуудал нь ихээхэн хөрөнгө оруулалт, түүхий эдийн бааз суурь, цаг хугацаа шаардана. Эдгээр шалтгааны улмаас алт цэвэршүүлэх үйлдвэр байгуулах талаар Засгийн газраас бодлогын санал ирээгүй, шийдвэр гараагүй байна.

Уг асуудлыг судлах үүрэгтэй Засгийн газраас томилсон ажлын хэсэгт Монголбанк төлөөллөө оролцуулан ажиллуулж, ажлын хэсгийг шаардлагатай мэдээллээр хангаж ажилласан болно.